

SLOUP NEJSVĚTĚJŠÍ TROJICE NA MALOSTRANSKÉM NÁMĚSTÍ V PRAZE, JEHO VZNIK A OPRAVY OD 2. POLOVINY 18. DO POLOVINY 20. STOLETÍ

VIKTOR KOVAŘÍK — PAVEL ZAHRADNÍK

Příspěvek se na základě studia pramenů i starší literatury včetně využití dobových novinových článků podrobně věnuje okolnostem vzniku sloupu Nejsvětější Trojice na Malostranském náměstí v Praze v letech 1713–1715 a především jeho poměrně četným opravám a restaurátorským zásahům od 2. poloviny 18. až do poloviny 20. století. Tato dosud opomenutá a nepříliš známá historie je poučným dokladem dobové praxe uvažování o těchto sochařských monumentech i praktické péče jim věnované. Důraz je v textu kladen na publikování archivních dokumentů. Pozornost je věnována především následujícím materiálovým doplněním sloupu z roku 1772 a větším opravám z let 1869, 1897, 1910, 1923–1924 a 1945–1946.

HOLY TRINITY COLUMN IN MALOSTRANSKÉ SQUARE IN PRAGUE, ITS ORIGIN AND RENOVATIONS FROM THE SECOND HALF OF THE 18TH TO THE MID-20TH CENTURY

Based on a study of written evidence and earlier literature, including period newspapers, the article deals in detail with the circumstances of erecting the Holy Trinity Column in Malostranské Square in Prague in 1713–1715 and especially its relatively numerous renovations and restoration works from the second half of the 18th to the mid-20th century. This hitherto neglected and not very well-known history gives an instructive evidence of the period perception of these sculptural monuments and the practical care given to them. The text puts emphasis on publishing archival documents. Attention is paid mainly to the material additions to the column in 1772 and major renovations in 1869, 1897, 1910, 1923–1924 and 1945–1946.

Klíčová slova — Praha-Malá Strana – Malostranské náměstí – sloup Nejsvětější Trojice – barokní sochařství – světecký/morový sloup – oprava památek – restaurování kamene – Státní památkový úřad – stavební úřad – ofertní řízení – Jan Herain – Luboš Jeřábek – Jan Kranner ml. – Ludvík Wurzel – Jaroslav Krepčík – Václav Pichl

Key words — Prague-Malá Strana – Malostranské Square – Holy Trinity Column – Baroque sculpture – saints/plague column – renovation of monuments – stone restoration – State Heritage Office – building office – offer proceedings – Jan Herain – Luboš Jeřábek – Jan Kranner ml. – Ludvík Wurzel – Jaroslav Krepčík – Václav Pichl

V rámci mezioborového projektu s názvem *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a piliře v Čechách*, který se aktuálně zabývá též soupisem tohoto druhu památek na území hlavního města Prahy, je v řadě případů mj. podrobněji zkoumána historie a osudy řady sochařských památek. Monografickým zpracováním a zpřesněným úhlem pohledu tak bývají někdy poodhaleny dosud neznámé dějiny těchto sochařských monumentů včetně jejich minulých, někdy četných oprav a restaurátorských zásahů.¹

Sloup se sousoším Nejsvětější Trojice (Triumfální) a se sochou Panny Marie Immaculaty a s dalšími sochami světců, který stojí na horním Malostranském náměstí (někdejší Vlašském place) v Praze, je velmi pozoruhodnou sochařskou i architektonickou kulturní památkou s širší urbanistickou funkcí (obr. 1–4). Byl postaven v letech 1713–1715 jako upomínka na přestání velké morové epidemie a v roce 1772 byl v souvislosti s hladomorem, který těžce postihl i Prahu, doplněn o další sochařskou výzdobu (dvojice puttů s kartušemi a vázy na balustrádě). Autorem jeho koncepce včetně architektury byl původem severoitalský architekt působící v Čechách Giovanni Battista Alliprandi (cca 1665–1720), sochařskou část měli na starosti pražští sochaři Ferdinand Geiger (1665–1715) a Jan Oldřich Mayer (1666–1721), kamenické prvky zhotovil František Wolfgang Hersdorfer (Herstorfer). Pozdějším sochařským doplněním byl zřejmě posléze pověřen další pražský sochař Ignác František Platzer (1717–1787). Poměrně nedávno byla sloupu věnována pozornost po stránce umělecko-historické a urbanistické v souvislosti s podrobnou studií zabývající se primárně jinou obdobnou památkou, sloupem se sochou Panny Marie Immaculaty na Hradčanském náměstí v Praze (ADAMCOVÁ 2017, 54–62); současně mu byla věnována pozornost i v soupisové práci zaměřené monograficky na pražské sochy, pomníky a další kamenné památky (RYBAŘÍK 2014; 2018, 102–104, 187; viz též ČCH 1924–1925 a KREJČÍ 1979). Následující příspěvek se proto již nebude věnovat popisu sloupu a charakteristice materiálů, z nichž byl zhotoven, ale zaměří se podrobněji na základě studia pramenů i starší literatury včetně využití dobových

1 Autoři srdečně děkují za pomoc s přípravou podkladů i za konzultace kolegyním Mgr. Terezií Bednářové, Mgr. BcA. Zdenice Gláserové Lebedové a PhDr. Lucií Rychnové, Ph.D.

Obr. 1. Praha 1-Malá Strana, Malostranské náměstí. Morový sloup Nejsvětější Trojice, 1713–1715 (foto P. Havlík, 2021).

Obr. 2. Praha 1–Malá Strana, Malostranské náměstí. Morový sloup Nejsvětější Trojice, 1713–1715. Střední část sloupu s hlavní sochařskou výzdobou, sochami Boha Otce, Krista, pěti zemských patronů (originály z jemnozrného pískovce) a Panny Marie Immaculaty (kopie z hořického pískovce). (Foto V. Kovařík, 2018.)

vhled do dobového koloritu než z nich přejatá suchá řeč čísel a údajů. Na historické prameny navazujeme celkovým shrnutím. Novější historie oprav a restaurátorských zásahů prováděných u sloupu po polovině 20. století až do současnosti včetně nahrazování některých sochařských děl kopiemi bude předmětem dalšího výzkumu a následně i v budoucnu publikované studie.

Vznik památky

Za velké morové rány, která v roce 1713 zachvátila Prahu i celé Čechy, učinila městská rada Malé Strany slib, že dá „v budoucnu vystavět sloup Nejsvětější Trojici“ (NA SČM; NA ČK). Malostranští pak tento slib ještě slavnostně zopakovali při velké slavnosti konané na svátek sv. Václava 28. září 1713,² kdy se – jak píše o deset let později Jan Florián Hammerschmid – „na tom místě, kde nyní stojí kolos Nejsvětější Trojice, po českém a německém kázání, když nejdůstojnější pan Gottfried Antonín Herbst, tehdy scholastik metropolitního chrámu a prelát království, poté téhož chrámu děkan, odsloužil zpívanou pontifikální mši svatou, slavnostním a veřejným slibem, který jim jasným hlasem přečetl P. Jan Karel Hubálek, první syndik tohoto města, zavázali, že k odvrácení moru a k usmíření Božího majestátu chtějí na tomto řečeném místě postavit statui Nejsvětější Trojice.“ (HAMMERSCHMID 1723, 440, tento i další překlady autoři)

novinových článků na okolnosti vzniku sloupu a především na jeho poměrně četné opravy a restaurátorské zásahy od doby vzniku do poloviny 20. století. Domníváme se, že tato dosud opomenutá, nepříliš známá historie sloupu může být poučným dokladem dobové praxe uvažování i praktické péče, co se týče těchto sochařských monumentů. V rámci této historie se odkrývají i řemeslné postupy sochařů, kameníků a restaurátorů, nezářka pracujících v rodinných dílnách a předávajících si své znalosti z generace na generaci. V neposlední řadě umožní mj. nahlédnout i do každodenního fungování státních i městských úřadů, do pozadí ofertních řízení a výběru zhotovitelů během 19. i 20. století. V této souvislosti necháváme daleko častěji přímo promluvit množství historických pramenů, archivních dokumentů i novinových zpráv, jejichž autentická vyjádření a dikce nám poskytují daleko hlubší

2 „Demnach Wir [...] ein Geliebdt gethan, der Allerheyligsten Dreyfaltigkeit eine Statuam künftighin aufzurichten und zu Bekräftigung dieses Voti an nächst künftigen Donners- und S. Wenceslaidtag an dem Orth die Divina solenniter halten zu lassen und das Hochwürdigste Guth sub publica communionem zu empfangen uns entschlossen [...]“ (dva soudobé opisy listu viz NA SČM; NA ČK).

Obr. 3. Praha 1-Malá Strana, Malostranské náměstí. Morový sloup Nejsvětější Trojice, 1713–1715. A – Neposkvrněná Panna Maria Immaculata, kopie osazená roku 1996, uprostřed soch zemských patronů: B – sv. Václav, C – sv. Ludmila, D – sv. Vojtěch, E – sv. Prokop, F – sv. Jan Nepomucký (foto V. Kovařík, 2018).

A	B	C
D	E	F

Obr. 4. Praha 1-Malá Strana, Malostranské náměstí. Morový sloup Nejsvětější Trojice, 1713–1715. **A** – kovové zlacené Boží oko na vrcholu obelisku, který je spolu s trojbokým podstavcem kopií z božanovského pískovce s výplněmi ze sliveneckého mramoru z roku 1991; **B** – dva ze šesti puttů (kopií z hořického pískovce z let 1996–1997), stojících na balustrovém zábradlí; **C** – nápis na mramorové desce obelisku hlásající, že sloup byl zasvěcen Nejsvětější Trojici pod záštitou císaře Karla VI.; **D** – Bůh Otec a Kristus s křížem na oblacích s hlavami andlíků, které jsou kopiemi z votuzského pískovce z let 1996–1997, nad nimi Duch svatý (kopie z let 1996–1997). (Foto A–C: V. Kovařík, 2018; foto D: K. Hubrtová Houšková, 2008.)

A | B | C
D

Kamenická práce byla zadána malostranskému kamenickému mistru Františku W. Hersdorferovi (Herstorferovi³), jenž měl za svou práci dostat 1678 zl.,⁴ sochařská práce pak dvěma sochařům, Ferdinandu Geigerovi a Janu Oldřichu Mayerovi, rovněž měšťanům malostranským (BLAŽÍČEK 1958, 104; RYBAŘÍK 2012, 147); se jmény všech tří se v malostranské knize dekretací setkáváme poprvé již 16. října 1713, kdy bylo přikázáno vyplatit jim první zálohy, totiž Hersdorferovi 200 zl. a Geigerovi s Mayerem 150 zl. (AMP Sbírka rukopisů 1627, fol. 63r, 66v). Základní kámen ke stavbě sloupu na tehdejší Vlašské (dnešní horní Malostranské) náměstí poté slavnostně položil na svátek Všech svatých, 1. listopadu 1713, Maxmilián Norbert hrabě Krakovský z Kolovrat (1660–1721), nejvyšší komoří Království českého a zároveň direktor prozatímního gubernia a zdravotní deputace (AMP Sbírka rukopisů 1627, fol. 64r; REDEL [1728], 42; HAMMERSCHMID 1723, 440).

Městská rada se zároveň obrátila na císaře Karla VI. a oznámila mu, že hodlá dát jednak vystavět trojiční sloup, jednak zhotovit mědiryt s vyobrazením nového monumentu, a požádala císaře, aby mu mohla tento mědiryt věnovat. Císař ve své odpovědi (dekretu) z 30. ledna 1714 přikázal, aby mu Malostranští nejprve poslali nákres („Abries“) a text nápisů.⁵ Prostřednictvím českého místodržitelství, jež tehdy dočasně přebývalo v Plzni, byla tato odpověď zaslána Malostranským (AMP Sbírka rukopisů 904, fol. 122r–122v), kteří požadavek neprodleně splnili. Císař poté 23. února 1714 dedikaci sloupu (či spíše chystaného mědirytu) přijal.⁶ Totiž ačkoli ve své první odpovědi z 30. ledna výslovně uváděl, že byl Malostranskými žádán o svolení dedikovat mu mědiryt, nyní již hovoří o dedikaci sloupu. Snad byl tedy tento císařův souhlas s dedikací mědirytu zároveň i souhlasem s formulací nápisu na sloupu, podle něž byl sloup věnován Nejsvětější Trojici, a to „pod nejslavnější záštitou nejvznešenějšího a nejneporazitelnějšího římského císaře Karla VI.“ (o nápisech viz níže).

Tyto zprávy o stavbě sloupu v malostranských městských knihách objevil již roku 1902 Jan Herain (1848–1914), konzervátor c. k. Centrální komise pro výzkum a zachování uměleckých památek pro městské okresy Praha III. a IV. (Malá Strana a Hradčany) a člen dalších významných kulturních sborů a spolků. HERAIN (1902, 182–183) jim však ne zcela porozuměl a uchýlil se k fabulaci, jež poté plynule přešla do dalších publikací. Především není pravdivé jeho tvrzení, že Malostranští původně zamýšleli postavit sloup sv. Václava, avšak česká kancelář v Plzni nařídila, aby místo něj postavili trojiční sloup. Ve skutečnosti se od samého začátku, tedy od září 1713, hovoří vždy výslovně o sloupu trojičním, pouze v jednom jediném případě, totiž v opise císařova dekretu z 30. ledna 1714, je v městských knihách uveden sloup sv. Václava; tato zjevná chyba však byla poté písařem přeškrtnuta a opravena na sloup trojiční. Císař ani česká kancelář nebyli ostatně žádáni o povolení ke stavbě sloupu; od císaře byl pouze požadován souhlas s věnováním mědirytu. Není posléze pravda ani to, že vrcholová plastika (podle Heraina socha sv. Václava) měla být zhotovena z bronzu; v tomto případě Herain totiž neporozuměl zmínce o mědirytu („Kupfer“), jež městská rada chtěla dát zhotovit.

3 Životní data F. W. Hersdorfera, stejně jako dalších méně známých umělců či duchovních, u nichž nejsou uvedena, nejsou známa. Hersdorfer se podílel i na výstavbě kapli poutní cesty z pražské Lorety do Hájků, roku 1707 se svým švagrem Johannem Ulrichem Mannešem spolupracoval na výzdobě portálu Březnické brány poutního místa Svatá Hora u Příbrami atd. (VLČEK 2004, 232; 2012, 55; HOŘÁK 2019, 113). Cf. nápis na podstavci sochy světce-biskupa v Kačici (OCHOTNÝ 1969 online), který se však týká zřejmě příbuzného, jinak neznámého Jana Wolfganga Hersdorfera, jenž zemřel 25. května 1711 v blízkých Kamenných Žehrovicích. Byl tehdy uveden jako „palír kamenický, věku svého maje 62“, jenž zemřel „náhle na cestě, šlakem poražen“ (SOA Praha, 222).

4 Magistrát o tom 6. prosince 1714 psal komisařům dohlížejícím na stavbu sloupu: „[...] man hätte dem Frantz Wolff Hersdorffer, Steinmetz-Meistern, aus denen sub praes. 30. Julii des abeylenden 1714 Jahrs vorgebrachten Motivis nach Abzug deßen, was derselbe bereits genoßen und empfangen, die Ergänzung des bey Anfang der diesfälligen Unterredung von Ihme pr 1678 fl. begehrten Quanto placidiret, als werden die obwohl gedachte Herren Commissarii ihren Guttbefundt nach ihme Hersdorffer bezahlen, zugleich aber auf die sub dato 7a Augusti anni currentis wegen schleiniger Verfertigung der Arbeith gethane Erinnerung zu reflectiren sich gefallen laßen.“ (AMP Sbírka rukopisů 1627, fol. 109v–110r)

5 „Demnach uns Bürgermeister und Rath unserer königlichen Kleinern Stadt Prag allerunterthänigst zu vernehmen gegeben, waßmassen dieselbe wegen der aldtorten Seüche eine Saule zu Ehren des heiligen Wenceslai [pozněji jiným písmem opraveno na: h. Dreifaltigkeit] auf dem sogenannten Wallischen Platz aldaselbst aufzurichten ein Gelübd gethan, auch solche zugleich in daß Kupfer zu entwerffen sich entschlossen hätten, mit beygeheffter unterthänigster Bitte, womit uns dieselbe sothanes Kupfer allergehörsambst dediciren dörrften, und nun Wir hierauf gnädigst resolviret haben, daß unß gedachter Burgermeister und Rath den Abries sambt denen Inscriptionen anhero übersenden sollen [...]“ (AMP Sbírka rukopisů 904, fol. 121v–122r)

6 „Wir mögen Eüch gnädigst nicht bergen, waß gestalten Wir die Unß von dem Bürgermeister und Rath statt der gantzen Gemeinde Unserer königl. Kleinern Stadt Prag allerunterthänigst gethane Dedication der von Ihnen zu Ehren der heyligsten Dreifaltigkeit wegen der aldtorten eingerissenen, nunmehr aber auffgehörten Contagion zur ewiger Danksagung auff dem sogenannten Wällischen Platz auffzurichten verlobten Ehren-Saule nicht allein in Gnaden auff- und angenommen haben, sondern auch Unß Ihr löbliches Vorhaben gnädigst gefallen lassen [...]“ (AMP Sbírka rukopisů 904, fol. 135r–135v)

Obr. 5. František Neureutter, podle kresby Jana Jakuba Stevense ze Steinfelsu, 1715: Ideální pohled na morový sloup Nejsvětější Trojice po jeho vzniku. Mědiryt (© Muzeum hlavního města Prahy, inv. č. H 045 081).

Přestože tedy vstup císaře Karla VI. – a také české kanceláře – do stavby sloupu nebyl zdaleka tak zásadní, jak se dosavadní literatura v Herainových stopách domnívala, je malostranský trojiční sloup jedním ze tří velkých pražských sloupů, do jejichž vzniku panovník jistým (ale pokaždé odlišným) způsobem zasáhl. Zatímco však v případě staroměstského sloupu Panny Marie císař, jímž byl tehdy Ferdinand III., vystupoval přímo jako iniciátor stavby tohoto prvního mariánského sloupu v českých zemích a zároveň jako donátor, který se postaral o jeho financování z dlužných zemských daní (TEIGE/HERAIN 1908, 244–246), a v případě pozdějšího mariánského sloupu hradčanského byl císař Karel VI. požádán o povolení ke stavbě (jistě proto, že sloup měl být postaven v prostoru před Pražským hradem) a toto povolení také udělil (ZAHRADNÍK 2017, 79–80), u malostranského sloupu se císařův souhlas – vydaný v době, kdy již práce na sloupu probíhaly – týkal nikoli stavby sloupu samotného, nýbrž pouze dedikace mědirytu s jeho vyobrazením a zřejmě i formulace nápisu na sloupu.

Stavba malostranského sloupu se však oproti původním předpokladům protáhla, takže 7. srpna 1714 městská rada nařídila „inspektorům“, kteří dohlíželi na stavbu sloupu, aby Hersdorferovi sice vyplatili 75 zl., o které žádal, ale aby jej zároveň důrazně vyzvali k rychlejší práci, neboť sloup už přece měl být delší dobu hotov.⁷ Jan Herain navíc uvádí, že „zábradlí a tři malé kašny zhotovil kameník Rapa [Dominik Antonín Rapa (Rappa), činný 1711 – cca 1734 – pozn. autorů], taktéž z Malé Strany“ (HERAIN 1904, 48). Nakonec byl sloup i se třemi kašnami slavnostně posvěcen na svátek Nejsvětější Trojice, 16. června 1715, a to samotným arcibiskupem Františkem Ferdinandem hrabětem Khünburgem (1651–1731; AMP Sbírka rukopisů 1627, fol. 125r, 127r–127v; též REDEL [1728], 42; HAMMERSCHMID 1723, 443). Mědiryt, který zhotovil rytec František Neureutter, byl o něco později zaslán císaři do Vídně. Dne 10. září 1715 městská rada nařídila vyplatit Neureutterovi z pokladny stavby sloupu 6 zl., 19. září schválila také platby za samet a taft, jichž bylo použito k ozdobnému svázání mědirytu, a 17. října bylo nařízeno zaplatit i formanovi, jenž mědiryt odvezl do Vídně (AMP Sbírka rukopisů 1627, fol. 132v).⁸ Právě tento mědiryt (obr. 5), kterého

7 „[...] anbey aber wegen schleinigen Fortsetzung dieses Wercks denselben ernstgemäs zu erinnern und seine Morosität, indeme dessen Arbeit bereits und zwar schon längstens fertigget sein sollen, mit Nachdruck vorstellig zuemachen belieben werden.“ (AMP Sbírka rukopisů 1627, fol. 96v–97r, 109r–109v)

8 Mědiryt s obrazem sloupu publikoval již Václav RYBAŘÍK (2018, 103).

Obr. 6. Martin Tyroff, podle kresby Jana Josefa Dietzlera, 1743: Korunovační průvod Marie Terezie na Vlášském (horním Malostranském) náměstí. Mědiryt, 340 × 586 mm (© Archiv hlavního města Prahy, Sběrka grafiky, Veduty, sign. G 3628 a).

si poprvé roku 1815 povšiml G. J. Dlabač, nás informuje o tom, že autorem architektonického ztvárnění sloupu byl Alliprandi; text pod mědirytem totiž uvádí jednak jméno českého barokního malíře vlámského původu Jana Jakuba Stevense ze Steinfelsu (1651–1730) jako autora kresby, jednak jméno císařského architekta Alliprandiho jako tvůrce sloupu: „Joann. Bapt. Alliprandi, Sac. Caes. Reg. que Cathol. Maj. Architectus invenit.“ (DLABAČ 1815, 39)

Hned po dokončení sloupu se začalo jednat o konání pravidelných pobožností. Václav Vojtíšek o tom ve svém rukopisném elaborátu o malostranském trojičním sloupu z roku 1921 píše: „Městská rada malostranská pečovala i nadále o sloup ten; ještě téhož roku 1715, v září, oznámila, že zamýšlí uspořádati pobožnosti u sochy nejsv. Trojice v předvečer některých svátků, a žádala konsistoř o svolení k tomu; dne 12. května 1718 opakovala takovou žádost ke dni sv. Jana Nepomuckého a 30. května 1718 zase ke dni nejsv. Trojice. Průtahy v té věci způsobovala okolnost, že nebylo peněz na konání takových pobožností; konečně sbírkou několika občanů byl opatřen kapitál 700 zl. ke konání pobožností u sochy nejsv. Trojice na Malostranském náměstí a dne 20. dubna 1719 sepsána byla o tom se svolením magistrátu Menšího Města praž. fundační listina.“ (AMP MHMP I. B 4/1–99) Z roku 1723 posléze pochází nejstarší popis nově vybudovaného monumentu, pocházející z pera Jana Floriána HAMMERSCHMIDA (1723, 442–443; o nápisech RYBAŘÍK 2014, 379–382). Podobu sloupu nedlouho po jeho vzniku zachycuje např. mědiryt Martina Tyroffa (1704–1758) z roku 1743 podle předlohy Jana Josefa Dietzlera (1694–1744) s pohledem na korunovační průvod císařovny Marie Terezie (obr. 6).

Doplnění a opravy sloupu během 18. století

O zřejmě první opravě, již se sloupu dostalo v roce 1772, nás informují v první řadě nápisy na samotné památce, totiž na čelní stěně nad oltářem a na dvou kartuších nesených anděly. První nápis, totiž „Colossus decedente pestifera lue erectus, mitigata grassante fame restauratus“, tj. „Kolos postaven, když ustupovala morová rána, restaurován, když byl zmírněn řádící hlad“, publikoval poprvé již roku 1795 Jaroslav SCHALLER (1795, 117–118). Další dva, opatřené chronogramy, z nichž jeden uvádí, že oprava byla podniknuta „od vděčné rady a obce Menšího Města pražského“, publikoval roku 1883, ovšem jen v českém překladu, František Ekert, který upozornil i na to, že při této opravě byly „odstraněny sošky některých andělů, tak že nynější nejsou již původní“ (EKERT 1883, 212). Již předtím, v roce 1869, ovšem na tuto skutečnost poukázal i pisatel článku v *Pražském denníku*.⁹ Václav Vančura a Pavel Vlček vyslovili názor, že tyto „postavičky andělků s kartušemi (kopie) a vázy na balustrádě, obklopující morový sloup, dodala dílna I. F. Platzera“ (VANČURA/VLČEK 1999, 624).

⁹ Píše se zde: „[...] zábradlí pak je vroubeno anděličky, kteří ovšem ani od Brokova ani od Quitainera nepocházejí.“ (sine 1869k, [4]; cf. BLAŽÍČEK 1958, 104)

Sloup byl i nadále udržován městem, totiž zprvu Malou Stranou, po spojení pražských měst v roce 1784 pak královským hlavním městem Prahou. Měl přitom vlastní fundační jmění, které roku 1783 činilo 630 zl., počítaje v to i dluh ve výši 52 zl. 42 kr. (AMP MHMP I. B 4/1–99).

Johann Ferdinand Opiz (1741–1812), autor popisu Prahy z roku 1787 (OPIZ 1787, zvláště s. 13–14), o malostranském sloupu píše: „Před několika lety přišli velice nešikovně na nápad přetřít sloup vápnem, čímž toto dílo na své skutečné okrase mnoho utrpělo.“¹⁰ Edvard Herold a Jan Herain kladou tento zásah do roku 1782, když píší: „R. 1782 dala obec tento ‚morový sloup‘ bíle natřít [...]“ (HEROLD/HERAIN 1896, 298). Podobu sloupu z roku 1794 lze spatřit na kolorovaném leptu od Filipa a Františka Hegerových (obr. 7).

Obr. 7. Kašpar Pluth, podle kresby Filipa a Františka Hegerových, 1794: Pohled na Vlašské (horní Malostranské) náměstí. Kolorovaný lept, 368 x 602 mm (© Archiv hlavního města Prahy, Sběrka grafiky, Veduty, sign. G 138 b).

Opravy sloupu v 19. století

Stav malostranského sloupu v první polovině 19. století zachycuje ocelorytina od Vincence Morstadta (1802–1875) z roku 1835 (obr. 8). O další opravě se začalo uvažovat až na počátku 60. let 19. století. Na jednání pražské městské rady 6. července 1860 byla jedním z bodů programu „žádost faráře P. Vincence Hůrky [doložen 1851–1877 – pozn. autorů] o opatření k restaurování statue sv. Trojice na Malostranském Štěpánském náměstí.“¹¹ Městská rada se však rozhodla, že požadované restaurování nebude provedeno (AMP MHMP I. Protokoly, inv. č. 76, fol. 15r).

Dne 22. října 1867 přijala městská rada toto usnesení: „Účtárnou upravený účet na opravení zábradlí u sochy sv. Trojice na malostrans. štěp. náměstí per 29 zl. 99 kr. schválen a má stav. úřad opravu tuto provédsti.“ (AMP MHMP I. Protokoly, inv. č. 96, fol. 101r) Jak z výše potřebné částky vidíme, mělo jít jen o drobnou opravu.

Velká oprava sloupu byla nakonec provedena až v roce 1869. Jednání o ní začala již na konci předcházejícího roku. Pražské policejní ředitelství dne 2. prosince 1868 schválilo vytvoření zvláštního Výboru pro opravení pomníku Nejsvětější Trojice a sv. patronů českých na Malostranském náměstí, načež 7. prosince jeho místopředseda JUDr. Karel Seeling (1812–1884) jménem výboru požádal městskou radu o souhlas s provedením těchto restauračních prací (AMP MHMP I. B 42/13). V zápise ze schůze městské rady, jež se konala 15. prosince 1868, pak čteme toto usnesení: „Městská rada na žádost p. JUDr. Seelinga uděluje souhlas k restaurování trojiční statue na Malostranském náměstí, které zamýšlí provést zvláštní výbor.“ (AMP MHMP I. Protokoly, inv. č. 100, fol. 397v–398r) Oprava tedy nebyla prováděna z městských peněz, nýbrž postaral se o ni *ad hoc* založený výbor.

¹⁰ „Vor einigen Jahren ist man sehr ungeschickt auf den Einfall gerathen, die Säule mit Kalk zu überstreichen, wodurch dieses Werk an seiner wahren Zierde vieles gelitten.“ (OPIZ 1787, 14)

¹¹ Pro náměstí je tu užito tehdejšího pojmenování podle arcivévody Štěpána, jenž byl v letech 1843–1847 českým místodržícím.

Obr. 8. Christoph Kummet, podle kresby Vincence Morstadta, 1835: Pohled na Vlašské (horní Malostranské) náměstí. Předleptaný oceloryt, kolorovaný kvašem, 125 x 185 mm (© Archiv hlavního města Prahy, Sběrka grafiky, Veduty, sign. G 446).

Dne 6. května 1869 tento výbor podal městské radě další žádost, v níž referoval o tom, že opravou sloupu byl pověřen architekt a stavitel Jan Kranner.¹² Program práce je tu popsán takto: „Ředitel stavby chrámu Svato-Vítského pan Jan Kranner ml. zavázal se, že převezme částečné obnovení stupňů a podstavce, dále že obstará zasazení nových mramorových desk na místě starých, které již k potřebě nejsou, a dokonalé opravení nyní velmi sešlých soch i s pozlacením a nátěrem za 900 zl. r. m. pod výminkou, že mu k opravě pomníku potřebné lešení postaveno bude.“ Výbor dále v této žádosti poptával jednak vydání 73 zl. 10 kr. a dvou stříbrných tolarů po vdově Magdaleně Echererové, jednak zapůjčení lešení, načež dodával: „Tímto příspěvkem vzrostl by fond k opravení pomníku na 726 zl. 70 kr. a na žádanou od pana Kranneru částku per 900 zl. scházelo by jen 173 zl. 30 kr. r. m., které nížeepsaný výbor za krátký čas sebrati doufá.“ (AMP MHMP I. B 42/13) Městská rada 18. května 1869 této žádosti vyhověla (AMP MHMP I. Protokoly, inv. č. 102, fol. 241r–241v).

Informace o opravě sloupu provedené roku 1869 nám podává také soudobý denní tisk. O začátku opravy se dovídáme z deníku *Bohemia*, v němž 11. června 1869 čteme: „Jak známo, má být trojiční statue na Malostranském Štěpánském náměstí důkladně opravena. Především bylo započato se stavbou k tomu potřebného lešení.“ (*sine* 1869a) Obdobně psal i *Pražský denník*, jenž však o den později, tedy 12. června 1869, oznamoval, že „započato tam již včera [!] s budováním potřebného lešení“ (*sine* 1869b). Sběrka, kterou byla oprava financována, pokračovala i během provádění restauračních prací. Dne 21. června 1869 bylo v tisku oznámeno, že na tuto opravu daroval bývalý císař, v Praze sídlící Ferdinand I. Dobrotivý, 200 zl. a jeho mladší bratr arcivévoda František Karel, otec tehdejšího císaře Františka Josefa I., 50 zl. (*sine* 1869e; viz též *sine* 1869d; *sine* 1869c).

O vlastním průběhu opravy žádné informace nemáme, víme jen, že 24. srpna 1869 přijala městská rada toto usnesení: „Rada měst. ustanovila, aby náklad 26 zl. 89 kr. za opravení zábradlí kolem sochy nejsvět. Trojice na náměstí Malostranském z důchodů obecních zapraven byl.“ (AMP MHMP I. Protokoly, inv. č. 103, fol. 263v–264r) Dne 15. září 1869 *Pražský denník* ohlašoval: „Obnovení sochy nejsv. Trojice na štěpánském náměstí na Malé straně blíží se již k svému ukončení, tak že možno říci, že veškeré práce do konce tohoto měsíce úplně provedeny budou. [...] V prvních dnech příštího měsíce bude socha tato slavným způsobem vysvěcena.“ (*sine* 1869g; viz též *sine* 1869f)

¹² Jan Křtitel Josef Kranner (* 1835 – † 30. 4. 1883) byl nejstarším synem mnohem známějšího Josefa Ondřeje Kranneru (1801–1871), majitele kamenické dílny, architekta, zakládajícího člena a od roku 1861 předsedy Jednoty pro dostavbu katedrály sv. Víta, autora jednoho z návrhů dostavby a prvního vedoucího stavby katedrály a Votivkirche ve Vídni. Jan Kranner, vyučený kameník, pracoval na dostavbě katedrály jako podřízený svého otce, přičemž roku 1869 je uveden jako dílovedoucí (Werkmeister), roku 1871 jako stavbyvedoucí (AMP MHMP I. 518/7; AMP Sběrka matrik, sign. VÍT N 12, fol. 7; sign. FR N 15, fol. 86 [88]).

Obr. 9. Jindřich Eckert, kolem 1880: Pohled na sloup Nejsvětější Trojice na (horním) Malostranském náměstí (© Archiv hlavního města Prahy, Sběrka fotografií, sign. VI 34/21).

K posvěcení opraveného sloupu nakonec došlo až 17. října 1869. O čtyři dny dříve, 13. října 1869, se v *Pražském denníku* psalo: „Socha nejsv. Trojice na malostranském náměstí byla v těchto dnech úplně obnovena. Včerejšího dne bylo odstraněno lešení, jehož dělníkům k obnovení sochy zapotřebí bylo, tak že se socha tato, jejíž obnovení se velmi vkusným a přiměřeným způsobem provedlo, nyní opět úplně a svobodně oku jeví. Jak jsme již dříve oznámili, bude socha v neděli dne 17. t. m. p. kardinálem o 9. hod. dopoledne slavně posvěcena.“ (sine 1869h) Také časopis *Blahověst* informoval 15. října 1869 o brzkém svěcení, podotýkáje přitom, že statue „během půldruhého století značně sešla, a protož přičiněním zvláštního výboru z příspěvků sebraných letošního roku nákladem jedenácti set zlatých rak. měny znalcem Krannerem Janem zcela jest obnovena“ (sine 1869i; obdobně sine 1869k; sine 1869j). Zpráva v *Pražském denníku* z 18. října se

věnuje pouze zevrubnému popisu průběhu svěcení, jež vykonal sám pražský arcibiskup Bedřich kardinál Schwarzenberg (1809–1885; sine 1869m), zato *Politik* téhož dne k obdobnému popisu slavnosti přidává ještě tyto informace (v překladu): „Renovace statue byla provedena velmi solidně, zasloužili se o ni členové výboru a zvláště architekt a dómský stavitel pan Kraner. Náklady na restaurování překročily dosud došlé příspěvky a výbor se bude muset ještě jednou obrátit na dobročinné dárce. Za velkou votivní desku byly vloženy všechny v Praze včera vyšlé noviny, mince, které jsou v oběhu, a spisy týkající se renovace.“ (sine 1869l)

Celkovou konečnou částku všech nákladů na tuto opravu podává, ovšem až ve své knize z roku 1883, František Ekert, jenž píše, že „sbor dobrodinců dal je [tj. sousoší – pozn. autorů] tudíž nákladem 1500 zl. prací Jana Kranneru znova důkladně opravit“ (EKERT 1883, 212), a uvádí také, že „památkou opravy r. 1869 jest mramorová černá deska s letočným nápisem: ‚Neskončená sláva a plesání Tobě, Otče i Synu i Duchu svatý, od toho času až na věky věků‘“ (EKERT 1884, 79). Podobu sloupu z let kolem roku 1880 připomene snímek Jindřicha Eckerta (obr. 9).

Z letopočtu 1882 nacházejícího se na dlažbě vzadu za sloupem se dovídáme o dlaždičských pracích, jež byly tehdy prováděny (RYBAŘÍK 2012, 147). O další úpravě sloupu, provedené roku 1886, se ve své knize z roku 1896 zmiňují Edvard Herold a Jan Herain, kteří uvádějí: „R. 1886. byl sloup opět z rozkazu magistrátu natřen na žluto.“ (HEROLD/HERAIN 1896, 298) O nevelké opravě, jež byla na sloupu provedena roku 1892 po blíže neupřesněném vandalském činu, psal roku 1921 ve svém rukopisném pojednání Václav Vojtěšek: „Dne 3. listopadu 1891 schválila měst. rada návrh, aby škoda způsobená na soše byla vyšetřena sochařem Čapkem [Jindřichem, 1837–1895 – pozn. autorů]. Sochař ten pak opravu provedl, načež m. rada schválila dne 7. června

1892 účet jeho za opravu tuto (35 zl. r. m.). Při takových příležitostech byla učiněna usnesení, aby zakročeno bylo u příslušných úřadů školských i policejních, aby zabráněno bylo nezbednosti mládeže, která sousoší poškozují; znovu se tak stalo ve schůzi konané dne 11. srpna 1896.“ (AMP MHMP I. B 4/1–99)

Velká oprava sousoší se poté konala v roce 1897. Předcházelo ji usnesení městské rady učiněné na schůzi 4. prosince 1896, kde bylo rozhodnuto, aby na opravu sousoší na Malostranském náměstí byla do rozpočtu pro rok 1897 zahrnuta částka 1000 zl. (*sine* 1896–1897), načež tuto položku při projednávání rozpočtu 25. ledna 1897 schválil i sbor obecních starších (*sine* 1897–1898a). O dalších jednáních v této záležitosti pak Václav Vojtíšek píše: „Měst. rada přijala ve své schůzi dne 23. dubna 1897 návrh technické komise v příčině opravy té; došlou offertu¹³ převzal podle usnesení m. r. ze dne 28. května 1897 starosta; když došly i jiné offerty, byly otevřeny ve schůzi městské rady dne 4. června a přikázány městské účtárně k sestavení a technické komisi k podání návrhu.“ (AMP MHMP I. B 4/1–99) Posléze 18. června 1897 se městská rada usnesla, aby oprava trojičního sousoší byla zadána kameníkovi a sochaři, Myslbekově a Schnirchově žákovi Ludvíku Wurzelovi (1865–1913), a to za obnos 1616 zl. (*sine* 1897–1898b; *cf. sine* 1897a, kde je chybně uvedeno „Wenzel“; *sine* 1897b; *sine* 1897c; *sine* 1897d). Nakonec však oprava, provedená ještě v témže roce, stála o něco větší částku. Vojtíšek k tomu uvádí: „Když byly práce ukončeny, navrhla technická komise kolaudaci opravy a zaplacení náhrady L. Wurzelovi penízem 1832 zl. 57 kr.; měst. rada schválila dne 14. ledna 1898 tyto návrhy.“¹⁴

Opravy a restaurování sloupu v letech 1900–1910

O následující menší opravě Vojtíšek píše: „Již r. 1899 byl sloup znovu poškozen, a tu dala měst. rada z usnesení svého ze dne 7. prosince 1899 vyšetřiti poškození stavebním úřadem a nařídila mu, aby učinil potřebná opatření. Po vyšetření povolila m. rada ve schůzi své konané dne 12. ledna 1900 částku 100 K¹⁵ až 120 K na zřízení dvířek a zábradlí kolem sloupu.“ (AMP MHMP I. B 4/1–99) Podle tohoto ustanovení byla nakonec „pořízena nová železná dvířka v otvoru balustrády“, a to nákladem 130 korun. Roku 1901 byl ještě nákladem 20 K opraven kamenný sloupek (AMP MHMP I. B 25).

V roce 1905 byla prováděna dlažba plochy za sloupem, následně opatřena letopočtem 1905 se signaturou „R. KAREŠ“ (RYBAŘÍK 2012, 147). Téhož roku byla kamenickému mistru Ferdinandu Paloušovi (1857 – po 1928) zadána oprava patníku na severní straně sloupu a 8. srpna 1906 mu bylo za tuto drobnou práci vyplaceno 25 korun. Stav sloupu z této doby zachycuje úhlem pohledu poměrně nezvyklý snímek zadní strany od Aloise Klímy z roku 1907 (obr. 10).

Nedlouho poté se začalo uvažovat o další opravě sloupu. Nejdříve ovšem šlo pouze o opravu jednoho z andílků na sousoší. Dne 23. října 1908 městský stavební úřad oznámil v této záležitosti městské radě: „Stavební úřad vzhledem k oznámení c. k. policejního okresního komisařství čís. V z 12. září 1908 prohlédl společně se sochařem p. Františkem Hnátkem odpadlé a porouchané křídlo z těla andílka při sousoší sv. Trojice na Malostranském náměstí (Praha III) a shledal, že jest nutno dle poškozeného křídla nové vymodelovati, dále toto z pískovce hoříckého zhotoviti, a kam náleží, přidělati, začez by p. Hnátek dle své oferty požadoval odměnu 60 kor. Stavební úřad za souhlasu p. inspektora navrhuje tuto opravu k provedení, jakož i povolení potřebného nákladu, a zároveň doporučuje, aby p. Hnátek prohlédl osobně celé toto kamenné sousoší a podal o pevnosti celého, jakož i jednotlivých částí dotyčného sousoší své dobrozdání z důvodu osobní bezpečnosti kolemjdoucích. Za tuto prohlídku i s potřebnými pomůckami žádá p. Hnátek odměnu 100 kor., takže by pak celkový výdej činil 160 kor.“ (AMP MHMP I. B 25, odtud i další citace níže)

Ofertu předložil sochař a restaurátor František Hnátek (1873–1941) již o tři dny dříve, dne 20. října 1908. V jeho navrhovaném rozpočtu se píše: „Za opravu, tj. vymodelování a v hoříckém pískovci provedení jednoho křídla, jakož i trvalého připevnění téhož, dovoluji si offerovati cenu v obnosu – 60 korun. Za ohledání celého sousoší i s lešením dovoluji si nabídnouti cenu v obnosu – 100. Úhrnem 160 korun.“ Na schůzi městské rady 6. listopadu 1908 bylo poté usneseno, aby tyto práce byly sochaři Hnátkovi za ceny uvedené v rozpočtu zadány. Dne 15. prosince

13 Pravopis právního termínu, označujícího přesně definovaný, adresný a závazný návrh na uzavření smlouvy, v pramenech kolísá, my se držíme mimo citáty podoby dnes kodifikované.

14 Naše poznatky o opravě roku 1897 by jistě obohatily současně vedené spisy, které však bohužel zatím nebyly ve fondu Magistrátu hlavního města Prahy I. v AMP nalezeny.

15 K = rakousko-uherská koruna, měna Rakouska-Uherska v letech 1892–1918, k předchozí měně, zlatému, byla v poměru 1 zlatý = 2 koruny.

Obr. 10. Alois Klíma, 1907: Pohled na horní Malostranské náměstí od severu se zadní stranou morového sloupu Nejsvětější Trojice (© Archiv hlavního města Prahy, Sběrka fotografií, sign. VI 8/36).

1908 pak stavební úřad referoval městské radě, že sochař Hnátek opravil sochu andílka a podal požadovaný, předešlý den datovaný posudek s návrhem oprav.

Dne 20. února 1909 se sešla komise, jejímž účelem bylo zjištění stavu sousoší a také toho, je-li renovace navržena 14. prosince 1908 Františkem Hnátkem nutná a jaké náklady by vyžadovala. Komise se zúčastnil inspektor, jímž byl stavitel František Zvěřina (1866–1913), dále c. k. konzervátor a stavitel Jan Herain a sochař a restaurátor Ludvík Wurzel, který sousoší již roku 1897 opravoval, takže „jeho stav zná a tím nejlépe posouditi mohl, v jakém rozsahu případná oprava by měla býti vykonána.“ V protokolu této komise se praví: „Po místním prohlédnutí a zjištění celého sousoší, pokud bez lešení bylo lze shlédnouti, seznáno, že sousoší jest ve stavu dobrém a že jen spodní část balustrády jeví jistá poškozená místa, vzniklá buď zubem času, neb rukou lidskou, jež však vyspravit umělou massou bylo by obtížno a vzhledu sousoší nepřiměřeno. Odporčuje tudíž komise, aby kašna, totiž část za balustrádou, byla pouze vyspárována (t. j. cementem vyplniti), aby tlak vody v kašně snesla, jakož i aby zatékáním vody a sesouváním jedné částě parapetu dále netrpěla. Rovněž i otevřené spáry balustrády při kašně kol celého sousoší doporučovalo by se vyspárovati cementem. Práci tuto doporučovalo by se vykonati v souhlase s p. inspektorem mistrem kamenickým nákladem as do 100 K.

Komise odporčuje vzhledem k tomu, že letošního roku není na žádnou větší úpravu v rozpočtu pamatováno, aby sousoší toto bylo z provizorního lešení prohlédnuto a shledané případné závady zjištěny, aby potřebná částka na ně do příštího rozpočtu pojata býti mohla.“

Dne 22. února 1909 stavební úřad předložil tento protokol městskému úřadu s tím, že navrhované vyplnění otevřených spár v balustrádě a kašně by se mělo realizovat ještě na jaře, přičemž by se mohlo provést i podrobnější ohledání sousoší z provizorního lešení. Městská rada nato 26. února tento návrh stavebního úřadu schválila, přičemž na postavení provizorního lešení uvolnila částku

50 korun. Komise, která měla za úkol prohlédnout sousoší a podat návrh na jeho případnou opravu, zasedala ve dnech 21. a 23. dubna 1909. I nadále byli jejími členy konzervátor Jan Herain a sochař Ludvík Wurzel. Ve velmi obsáhlém protokolu této komise mj. čteme: „Z prvé etáže provisorního lešení prohlédnuty 21. dubna 1909 sochy a ostatní části sousoší ve výšce římsy nad kamenným tělesem umístěné a shledáno, že jest nezbytně nutno vykonati vytmelení spar a spojení všech kamenů za římsami, a sice nutno vydrolený tmel odstraniti, spáry podstavců soch a na hlavní římsě vyplniti. U podstavců některých soch, které pravděpodobně při zřizování sousoší zdály se nízkými a byly vypodloženy kameny a místy i podezděny cihlami, doporučovalo by se eventuelně s náležitou opatrností a dbalostí všech konstruktivních pravidel, aby vysekaly se cihly pod podstavci soch as na 8 cm – 10 cm a prostory tyto vysadily se kamenem „žehrovákem“ dobrým (as takový, jako jsou římsy). Při prohlídce jednotlivých soch ad 1, 2, 3, 4, 5 a 6 shledáno následující: Sochy nutno jen kartáčem s ocelovými jemnými štětinami čistě jemně vyčistiti, a to jen v nutných případech, jinak jen vodou smýti (ne dříti zbytečně). Ad 1. Socha P. Marie – na středu sousoší. Nutno část hada na kouli z kamene znovu zhotoviti dle stávající částě. Šroubky u koule vyměnit za měděné. Za oblaky a spodkem – spáry vyplniti. Zeměkouli a měsíc z měděného plechu zlacení vyčistiti. Zlacení záře též jen čistiti. Ad 2. Sv. Vojtěch (vpravo). Zlacenou berlu vyčistiti. Ad 3. Sv. Jan Nepomucký. Kříž a palmu vyčistiti, případně část hvězd vyzlatiti a pak zmatovati. 4. Sv. Prokop. Řetěz i kříž nově ozlatiti, berlu vyčistiti. Zjistiti, je-li u tlamy draka dostatečný odtok napršené vody. Roh architektury za sv. Prokopem, as ubraný při osazování sochy a nyní zatmelený, bylo by opraveno zhotovením nové části tohoto rohu, kamenná náplň tato byla by as velikosti kamene hrubého as 60 × 60 cm. 5. Sv. Ludmila. Zlatou palmu vyčistiti. Železný kruh kolem hlavy pozlatiti. NB viz níže. U římsy před sochou shnilý (setlelý) kámen vytráti přibráním do zdravého kamene s malým sklonem. 6. Sv. Václav. NB viz níže 23/4 09. Vlevo prstenec vlasů a ucho scházející doplniti (před zhotovením z kamene dříve z hlíny neb sádry vymodelovati). Prapor zlacený vyčistiti. Za sochou sv. Václava roh architektury jihozápadní z kamene zhotoviti. Náplň kamenná (hrubý kámen) as 40 × 40 cm, avšak jen v nejnútnejší velikosti, nebrati pokud možno nic ze starého kamene. K dalšímu zjištění stavu soch výše položených ustanoveno lešení ještě o jednu etáž zvýšiti a odloženo pokračování prohlídky na 23. dubna 1909. Před vystoupením na lešení prohlédnuta balustráda kol sousoší a kašna. Shledáno, že první andílek po pravé straně od hlavních vchodových dvířek (na jihovýchod) má prsty u pravé ruky uraženy, avšak doporučuje se nové díly prstů nezřizovati, nýbrž ponechati ve stavu nynějším (jako níže). Třetí andílek vlevo (na severozápad) má uraženou ruku se zápěstím. Komise obává se, že i kdyby ruka tato nově zhotovena byla (ovšem po předchozí vykonané zkoušce – vymodelování – z hlíny), neobstojí opět před zlomyslností a byla by brzy zase poškozena. Vcelku doporučuje se veškeré otevřené spoje kamenů vyspárovati. Uražené rohy a části architektur neopravovati. (Jsou to jen drobné části.) Sochy andílků nutno očistiti, smýti opatrně, aby nebyla poškozena přirozená barva a patina, ani figura sama. Sokl soch kamenný – jen umazaná místa očistiti (velice opatrně) – omýti celý vodou. Zlacení písmen na deskách výplní neobnovovati.

Schody předložní – spáry řádně vyčistiti a vyplniti cementovou maltou (vyspárovati). Z lešení bylo lze shlédnouti k římsě trojhranu (do výšky římsy pod sochami Nejsv. Trojice). Z téhož prohlédnuty byly ještě jednou sochy spodní a uznány následující doplňky k předešlému: Ad 5. U sochy sv. Ludmily nutno dodati křížek s jablkem na korunu s větším (delším) čepem, vše měděné – delší čep dodá se, aby bylo lze též při osazování upravit pro příznivý vzhled kříže zdola. Ad 6. U sv. Václava – starý kříž (měděný) osaditi. Kšticí vlasů s uchem (scházející) nedělati, neboť zdola není závada tato ani znatelná a mimo to by novou část bylo obtížno trvale upevniti apod. Dodati zář na hlavu sv. Václava, a to jen oblouk měděný (jako jest u sv. Ludmily). Ad 4. U sv. Prokopa nutno vzadu spáru vyplniti. Kdyby při čištění zlacení (v. 21. dubna t. r. navržené) zjištěno, že zůstaly hlavně po trusu ptačím černé čmouhy, bylo by pak ony předměty (praporec sv. Václava apod.) znovu vyzlatiti. U trojhranu a jeho římsách nutno zaspárování opravit. Plotny hlazené na trojhranném sloupu u velkých soch světců – nutno spáry kol vyškrabati a zaplniti. U andělíčků v oblacích vpředu u jihozápadu nutno správkou blíže sochy P. Ježíše prohlédnouti a opatřiti, aby voda nemohla do spar vnikati – zaplniti. V případě, kdyby andílkové s oblaky dobře nedrželi na profilu pyramidy, nutno vyzkoušeti a opravit.

U sochy Boha Otce u ruky žehnající jest palec uražen, jest tam čep železný, neodporčuje se však jeho vyjmutí, neboť by přitom mohl nastati větší defekt. Pod sochou touto vyplniti spáry a vyšetřiti, mají-li sochy řádnou basis, ježto figury jsou z jiného materiálu než sokl. Vyzkoušeti, je-li umístění kříže na soše Krista pevné. Vyměnit rezavý šroub u kříže za bronzový. Záře

prohlédnutí, jsou-li pevně osazeny, a případně upevniti je. Dle těchto návrhů by měly býti vypracovány podmínky a výkaz prací, jež by sloužily za podklad offertního řízení. Navrhuje se, aby provisorní lešení bylo ponecháno as týden u soch, a as tři sochaři, jež budou k podání ofert vyzváni, by si měli již nyní sousoší prohlédnouti.“ Tolik protokolární spis. Nato komise navrhla, aby třemi sochaři, kteří budou vybidniti k podání ofert, byli František Hnátek, Čeněk Vosmík (1860–1944) a Bedřich Jančar.¹⁶

Při dalším jednání této komise, jež se konalo až 16. července 1909, bylo navrženo, aby do výkazu stavebního úřadu pro obecní rozpočet na rok 1910 byla na tuto opravu rezervována částka 3 500 korun. Zástupce stavebního úřadu předložil podmínky opravy, které byly sestaveny podle požadavků obsažených v protokolu komise. Znalci Herain a Wurzel tentýž den tyto podmínky přezkoušeli, opravili a doplnili, načež bylo navrženo, aby vše bylo předloženo ke schválení městské radě a aby oprava byla provedena na jaře roku 1910. Městská rada sice 24. září 1909 protokol a podmínky schválila, ale potom celou záležitost zřejmě odkládala, takže ji stavební úřad musel 31. prosince 1909 upomenout (AMP MHMP I. B 25, odtud i předešlé citace výše). Poté se 7. ledna 1910 konala další schůze městské rady, o jejímž usnesení přinesl tisk tuto zprávu: „Na opravu sousoší Nejsvětější Trojice a patronů českých na Malostranském náměstí bude vypsáno offertní řízení.“ (*sine* 1910a; viz též *sine* 1910b)

Dne 10. ledna 1910 městská rada posléze definitivně schválila opravené a doplněné podmínky na opravu sousoší, které byly zpracovány na základě výše uvedeného protokolu komise a ve kterých se uvádělo toto: „Lešení k opravě a čistění sousoší potřebné opatří si oferent svým vlastním nákladem [...]. Popis oprav: I. 1. Ve schodišti kolem sousoší veškeré spáry prohlédnouti, otevření neb prázdné řádně vyčistiti a tzv. kamenným tmelem vyplniti. [...] II. Balustráda kolem celého sousoší a kašna II. 1. Na balustrádě a kašnách spáry a spoje kamenů prohlédnouti, otevřené a prázdné spáry a spoje kamenným tmelem a u kašny cementem; znečištěná místa balustrády a kašny velice opatrně očistiti a celou balustrádu a kašnu, čítaje v to kuželky, rohové pilířky, parapetní plotny, výplně balustrádové, střední sloupky, soklové římsy apod., vše vodou a měkkými kartáči velice pozorně omýti. [...]

NB. Uražené rohy a části architektur neopravovati, neboť jedná se jen o drobné části, jež nikterak vzhled balustrády neruší a jež by opětně brzy ze zlomyslnosti neb pod. byly poškozeny. II. 2. Sošky (6) andálků a barokní vázy (2) na balustrádě pozorně očistiti a dle potřeby opatrně smýti, aby nebyla poškozena přirozená barva a patina, aniž poškozena socha neb váza sama. [...] NB. Rovněž zde poškozené části jako: uražené prsty, části ruky se zápěstím scházející apod. menší vady nebudtež opravovány, ani scházející části nahrazovány novými, nýbrž vše ponecháno ve stavu nynějším. III. Celé těleso kamenné, na kterém umístěny jsou sochy, tedy celý kamenný sokl, podstavec, kostku, jehlanec trojhranný a všechny římsy prohlédnouti, hlavně u soklu soch zamazaná místa velice opatrně očistiti a celek vodou omýti. Všechny spáry a spojení kamenů prohlédnouti, vydrobený tmel odstraniti, prázdné spáry po vyčištění kamenným tmelem odborně a opatrně vyplniti. Kol hlazených ploten (desek výplní) na trojhranném sloupu u soch světců spáry kol vyškřabati a zaplniti kamenným tmelem. [...]

IV. 1. U podstavců některých soch, které pravděpodobně při zřizování sousoší zdály se nízkými a byly vypodloženy kameny a místy i podezděny cihlami, s náležitou opatrností a dbalostí všech konstruktivních pravidel vysekati cihly pod podstavci soch as na hloubku 8–10 cm od zevních ploch podstavce a prostory tyto vyplniti kamenem, Žehrovickým pískovcem dobrým (as takovým, jako jsou zhotoveny římsy). Před započítáním s těmito úpravami určí se na místě, u kterých soch se vykonají. – Pro rozpočet čítají se 3 (tři) podstavce soch takto upravené. [...] IV. 2. Za některými sochami sv. Patronů čes. byl při osazování jich as roh architektury ubrán a nyní jest zatmelen.

Nutno architekturu tuto opravit zhotovením nové části tohoto rohu. Kamenná náplň budiž jen nejnutnější velikosti, dle zjištění na místě, aby nebylo bráno pokud možno nic ze starého kamene, a z nejlepšího kamene téhož zrna, jako jest kámen staré architektury, čistě a přesně dle stávající architektury opracována. Pro rozpočet čítá se roh architektury za sochu sv. Prokopa a za sochu sv. Václava (roh jihozápadní), tudíž 2 (dvě) kamenné náplně. [...] IV. 3. U římsy před sochou sv. Ludmily shnilý (setlelý) kámen vytráti velice opatrným přibráním jen nejnutnější vrchní část do zdravého kamene s malým sklonem. [...]

16 Bedřich Jančar (1880–?) provozoval podle reklamy v *Uměleckém měsíčníku* (*sine* 1913) malířský ateliér v Praze IV., Lorentánské čp. 178. Odvolává se na mnohá doporučení inzeroval zde i restaurování sochařských prací, speciálně snímání fermezových nátěrů z uměleckých předmětů.

Obr. 11. Oskar Pollak, kolem 1910: Pohled na Malostranské náměstí se sloupem (NPÚ GnŘ, fotoarchiv, sign. F 18609).

Obr. 12. Oskar Pollak, kolem 1910: Detail střední části čelní strany sloupu (NPÚ GnŘ, fotoarchiv, sign. F 18611).

V. Oprava soch sv. Patronů čes. (na podstavci) V. 1. Všech 6 (šest) soch prohlédnouti a jen v nutných případech čistě a jemně kartáčem s ocelovými jemnými štětiniami očistiti, jinak jen sochy vodou smýti (v žádném případě nedřítí zbytečně). [...] V. 2. Socha P. Marie (na středu sousoší): Část hada na zeměkouli z kamene znovu přesně dle stávající části zhotoviti. Šroubky železné u koule vyměnit za měděné. Za oblaky a spodkem spáry vyčistiti a cementem vyplniti. Zlacení na zeměkouli a měsíci, z měděného plechu zhotovených, co nejpečlivěji vyčistiti. Zlacení záře s hvězdami kol hlavy též jen vyčistiti. [...] V. 3. Socha sv. Vojtěcha (vpravo od středu): Zlacenou berlu vyčistiti. [...] V. 4 Socha sv. Jana Nepomuckého: Kříž a palmu (ratolest) vyčistiti, část hvězd, jež mají zlacení příliš zašlé, znovu vyzlatiti na trvalý podklad a pak vzhledem k nově nezlaceným hvězdám zmatovati. [...] V. 5. Socha sv. Prokopa: Řetěz a kříž nově ozlatiti, viz

podmínky. Berlu vyčistiti. Zjistiti, je-li u tlamy draka (čerta) dostatečný odtok napršené vody. Za sochou sv. Prokopa spáru vyčistiti a odborně vyplniti. [...] V. 6. Socha sv. Ludmily: Zlatou palmu (ratolest) opatrně vyčistiti.

Železný kruh kolem hlavy pozlatiti (viz podmínky vzadu). – Dodati křížek s jablkem na korunu (podobný jako jest stávající na koruně sochy sv. Václava). Vše budiž měděné, bezvadně provedené, v ohni zlacené. Čep, též měděný, budiž dodán delší, aby bylo lze též upravit při osazování pro příznivý vzhled křížku zdola. [...] V. 7. Socha sv. Václava: Prapor zlacený vyčistiti. Starý křížek měděný (v městském úřadě stavebním odb I. uložený) očistiti a řádně osaditi. Dodati a osaditi zář na hlavu sochy sv. Václava, a to jen oblouk měděný v ohni zlacený (jako jest u sochy sv. Ludmily). [...] K pol. V. 7. Scházející kštice vlasů s uchem u sochy sv. Václava nemá se znovu zhotoviti, neboť zdola není závada tato ani zratelná a mimo to by novou část bylo obtížno trvale upevniti. V. 8 Alternativa Kdyby při čistění zlacení (v položce V. 3, 4, 5, 6 a 7 uvedených předmětů) bylo zjištěno, že zůstaly hlavně po trusu ptačím černé šmouhy, bylo by pak po usnesení stavebního dozorstva a úřadu stavebního k novému vyzlacení v ohni. Pro rozpočet a případné provedení nabídnouti jest k cenám napřed uvedeným (kdež čítáno očistění zlacených předmětů) ještě příplatek na nové vyzlacení následujících předmětů: ad V. 3 u sochy sv. Vojtěcha berlu v ohni pozlatiti

Obr. 13. Ateliér Eckert, 1913: Pohled na část horního Malostranského náměstí s morovým sloupem Nejsvětější Trojice (© Archiv hlavního města Prahy, Sběrka fotografií, sign. XII 410).

Obr. 14. Jaksch, s. d., 2. desetiletí 20. století: Detail spodní části čelní strany sloupu (NPÚ GnŘ, fotoarchiv, sign. N 10314).

[...] ad V. 4 u sochy sv. Jana Nepomuckého kříž a palmu v ohni pozlatiti [...] Všechny hvězdy a zář vyzlatiti [...] ad V. 5 u sochy sv. Prokopa berlu znovu v ohni pozlatiti [...] ad V. 6 u sochy sv. Ludmily zlatou palmu (ratolest) znovu pozlatiti [...] ad V. 7 u sochy sv. Václava prapor znovu v ohni pozlatiti [...] Křížek měděný pozlatiti [...]

VI. Oprava soch nejhořejších (Nejsv. Trojice a andělé) 1. U andělčků v oblacích vpředu k jihozápadu nutno správkou blíže sochy P. Ježíše prohlédnouti a opravit, aby voda nemohla do spar vnikati, otevřenou spáru vyčistiti a řádně ji zaplniti. [...] 2. V případě, že by andělkové s oblaky dobře na profilu pyramidy nedrželi, nutno prohlédnouti, vyzkoušeti a odborně opravit. [...] 3. Na soše Boha Otce u ruky jest palec uražen, přiči[nou] as jest čep železný. Zjistiti stav a způsob upevnění čepu; v případě nebezpečí dalšího poškození: čep železný vyjmouti, část palce znovu z kamene zhotoviti a na mosazný čep osaditi. [...] Jinak není-li nebezpečí a drží-li čep pevně – ponechati beze změny. [...] 4. Pod sochou Boha Otce spáry vyplniti a vyšetřiti, mají-li sochy řádnou basis, ježto sochy jsou z jiného materiálu než sokl. Vyzkoušeti, je-li umístění kříže na soše Krista pevné. Vyměnití rezavý šroub u kříže za bronzový. Záře prohlédnouti, jsou-li pevně osazeny, a případně je upevniti. [...] Práce uvedené prováděny býti musí velmi pečlivě, odborně a umělecky. Pískovec, který si kontrahent svým nákladem opatří, musí býti zdravý, stejnozrný. Výměna částí soch i architektury musí býti před svým osazením dozorčí komisí a městským úřadem stavebním prohlédnuty a schváleny a teprve pak dle potřeby buď řádně a dostatečně až do zdravého kamene zapuštěny, nebo na měděné trny neb skoby připevněny.

Umělé napodobení pískovce massou jakoukoliv je naprosto vyloučeno. Ku zlacení musí použito býti zlata dukátového. – Zlacení všech částí měděných musí se dít v ohni, jinak vždy co nejpečlivěji na trvanlivém podkladu.“ (AMP MHMP I. B 25, odtud i další citace níže)

Stavební úřad 10. února 1910 oznámil městské radě, že ze tří sochařů, kteří byli vyzváni k podání ofert, předložili včas tyto oferty pouze dva, totiž Bedřich Jančar a František Hnátek (Čeněk Vosmík ji kvůli své nemoci dodal se zpožděním), a že komise znalců doporučuje, aby práce byly zadány levnějšímu, tj. Bedřichu Jančarovi, kterého „zvlášť p. prof. Wurzel co mladého a dovedného sochaře odporučuje.“ Na schůzi 18. března 1910 se tedy městská rada rozhodla svěřit provedení opravy malostranského sousoší sochaři Bedřichu Jančarovi, a to za částku 2010 korun. Tak se také stalo – dekretem z 27. dubna 1910 byla Jančarovi tato oprava vskutku zadána. Z průběhu této opravy se dochovala zpráva z 5. července 1910, kdy městský stavební úřad psal městské radě: „Při opravě sousoší nejsv. Trojice [...] bylo v přítomnosti pana profesora Lud. Wurzela zjištěno, že u záře na jehlanci jsou některé částě roznýtovány a kříž při soše Krista není s dostatek

bezpečně upevněn. Dále shledáno, že kamenná holubice, jež upevněna byla na jehlanci železným závěsem, byla od téhož značně rozpraskaná, rovněž na soše sv. Václava a u ruky Andělka na balustrádě shledány trhliny od železných čepů. Vzhledem k § 4 odstavci 2 zadávacích podmínek vyzván byl pan B. Jančar, aby dle návrhu pana profesora L. Wurzela na zabezpečení uvedených částí sousoší podal rozpočet, jenž se v příloze přikládá. Ceny zde uvedené byly panem profesorem Ludv. Wurzelem uznány přiměřenými a žádá se v souhlase s panem inspektorem za jich schválení a povolení částky as 151 koruny na uvedené vícepráce.“ Městská rada nato na schůzi 15. července 1910 tento návrh schválila (AMP MHMP I.

Obr. 15. Anonym, s. d., 2. desetiletí 20. století: Detail sochařské výzdoby sloupu (NPÚ GnŘ, fotoarchiv, sign. F 19553).

B 25, odtud i předešlé citace výše). Stav sloupu právě v době kolem roku 1910 je dobře dokumentován na několika snímcích od historika umění Oskara Pollaka (obr. 11, 12), do roku 1913 je datován snímek z Eckertova ateliéru (obr. 13), nedatován je detailní snímek spodní partie podstavce od fotografa Jaksche (obr. 14) a bohužel bez datace i autorství je pozoruhodný snímek detailně zachycující světecké postavy s Pannou Marií Immaculatou (obr. 15).

Opravy a restaurování sloupu za první republiky

K další opravě došlo již v roce 1923, intenzivní jednání v té věci ovšem začala už o dva roky dříve. Již z 27. března 1921 totiž pochází zpráva ve spisech tehdejšího Státního památkového úřadu,¹⁷ jejíž autor, jímž byl přednosta (ředitel) tohoto úřadu JUDr. Luboš Jeřábek (1864–1937), popisoval, že zjistil, jak je sloup „místy značně je poškozen, zejména pak schází tu několik kamenných kuželek v zábradlí na záp. straně sochy, kterou nutno také ostatně i co do ost. její[ho] celkového stavu odborně ohledati.“ (NA SPS) Dne 31. března 1921 Státní památkový úřad (dále jen SPÚ) informoval o tomto stavu památky Magistrát hlavního města Prahy.

Akademický sochař Jaroslav Krepčík (1880–1959), Myslbekův žák, nato 23. září 1921 zaslal I. stavebnímu odboru Městského stavebního úřadu nabídku na opravu sloupu, v níž uváděl: „Sousoší toto bývalo barvené, však barva tato jest již z velké části opršelá a nachází se pouze v hloubkách a záhybech, kde povětrnost nemohla dobře působiti. Sochy jsou zhotoveny ze Mšenského pískovce, kdežto architektonické části z pískovce Žehrovického. Sochy, pokud bylo mi možno zjistiti, nevykazují žádných závažných oprav. Bylo by však u sousoší potřebné: Zbytky olejového nátěru barvy odstraniti, fluatovati¹⁸ a zatmeliti. Na římsách a balustrádě jest potřeba udělati některé doplňky architektonické. Menší části nahraditi umělým kamenem, větší části nahraditi kamenem pravým. Scházející dvě kuželky na balustrádě nahraditi z kamene pravého provedené. O výměně skob za bronzové se nezmiňuji z důvodu, jelikož na balustrádě neuznávám toho za příliš nutné, a potom skoby většinou jsou zapuštěny tak, že podstavce andílků neb

¹⁷ Státní památkový úřad (a posléze také samostatný Státní památkový úřad pro Moravu a Slezsko se sídlem v Brně) převzal roku 1918 agendu Centrální komise pro výzkum a zachování stavebních památek, ustavené roku 1850, jež byla na našem území první organizací památkové péče, kterou řídil stát.

¹⁸ Fluátování je metoda restaurování kamenosochařských děl používaná v minulosti; fluáty, soli kyseliny hexafluorokřemičité, činí materiály vodotěsnými a odolnými proti povětrnostním vlivům, ovšem s nebezpečím jejich poškození.

váz z polovice tyto zakrývají, takže by bylo toto odstranění jednak nákladné i nebezpečné. Není též v rozpočtu započítána možnost potřeby odstranění a vyměnění některé skoby na soše neb jehlanci, což není možné bez potřebného lešení zjistiti. Též není obsaženo v rozpočtu zlacení. Za práci tuto: Za vyčištění, odstranění zbytků barvy, tmelení, fluatování, za doplnění dvou kuželek na balustrádě, za doplňky menších částí architektonických čítám úhrnnou sumu 19 800 kor. [...] v předpokladu, že bude mi dáno potřebné lešení zdarma.“ (NA SPS)

Dne 16. prosince 1921 rada hlavního města Prahy zaslala ministerstvu školství a národní osvěty žádost o udělení subvence na opravu sloupu, jež má být provedena proto, „ježto sloup tento místy značně jest poškozen, zejména schází tu několik kamenových kuželek v zábradlí na západní straně sochy“, a dodávala: „Restaurování tato vyžadovala by nákladu as 24 000 Kč, a to práce sochařské dle oferty pana Krepčíka 19 800 Kč, zřízení potřebného lešení dle oferty firmy Bouček 4 600 Kč.“ (dva strojopisné průklepy viz NA SPS; AMP MHMP I. B 4/1–99)

K žádosti se poté vyjádřil SPÚ (list koncipoval historik umění Václav Wagner [1893–1962]), jenž 9. ledna 1922 pražským radním napsal, že „postupem při řízení subvenčním za daných okolností obvyklým jest podání rozpočtů nejméně od tří odborných restaurátorů“ a že Krepčíkův rozpočet není dostatečně podrobný, k čemuž doplnil: „Jednak bude třeba výměny, resp. doplnění většího počtu kuželek na balustrádě (proti zhotovení nových kuželek z přirozeného materiálu nebylo by námitek), jednak železné skoby vyčnívající (zrezivělé) je bezpodmínečně nutno vyměnit.“ (NA SPS) Protože i rozpočet na stavbu lešení se SPÚ zdál přemrštěný, oba rozpočty vrátil a požádal o doplnění rozpočty dalšími.

Během ledna 1922 předložili své rozpočty čtyři další restaurátoři – nejprve 12. ledna 1922 Karel Novák, jenž za svou práci požadoval 32 400 Kč, poté 15. ledna 1922 Jindřich Čapek ml. (1876–1927), který byl ochoten restaurování provést za 41 000 Kč, 17. ledna 1922 František Zmek, jenž ve své nabídce uváděl částku 30 000 Kč, a posléze 31. ledna 1922 František Kraumann (1869–1943), který požadoval 30 100 Kč.

Nabídka Františka Zmeka (1867–1933), jemuž byla práce posléze spolu s Krepčíkem zadána, zněla takto: „1) Omytí, očištění holubice a odstranění nánosů, jakož i s náležitým impregnováním fluatem této. 2) Omytí, očištění, potřebné opravení obelisku, konservování, jakož i potřebné zabezpečení téhož. 3) Omytí, odstranění nánosů prachu a mechovin a impregnování fluatem skupiny sv. Trojice. 4) Omytí a odstranění nánosů prachu a mechovin 6 soch čes. patronů a náležité impregnování těchto. 5) Omytí a odstranění nánosů a mechovin střední části architektonického ukončení obelisku, jakož i konzolů pod sochy, zatmelení stávajících spar a rozsedlin uměl. kamenem a konservování fluatem. 6) Očištění a odstranění prachu a mechoviny 6 kusů andílků na podstamentech balustr., jinak vše, jak uvedeno. 7) Očištění a opravení dvou kusů váz tamtéž. 8) Opravení krycích desek balustrady, vyčištění veškerých spar a rozsedlin, vyměnění železných kramlí, které by kámen ohrožovaly, eventuálně zabezpečení těchto proti dalšímu rezavění, veškeré doplnění uměl. kamenem, bude kamenicky opracováno. 9) Opravení kuželek, potřebné vyměnění 6–8 kusů z přírodního kamene provedených, jakož i zatmelení veškerých spár a doplnění s kamenickým opracováním, jakož i s potřebným opravením spodní římsy pod kuželkami. 10) Opravení a doplnění stupňů, jakož i zabezpečení dalšího sesouvání, upravením podezdívky pod těmito. Veškeré zvětralé části, hnízda v kamenu a při pozdější opravě provedené doplňky odstraniti a uměl. kamenem téhož složení doplniti. Uvedený rozsah prací opravných, pokud bylo bez lešení zjistiti, případně i jiné nutné opravy, které se objeví při podrobném ohledání z lešení, se provedou dle pokynů Stát. památkového úřadu a měst. staveb. úřadu. Celkový náklad na výše uvedenou práci restaurační činí bez lešení paušální obnos 30 000 Kč.“ (NA SPS)

Užší správní komise hlavního města Prahy poté 3. února 1922 předložila SPÚ výše zmíněné rozpočty od sochařů Čapka, Zmeka, Nováka, Kraumanna a Krepčíka a také rozpočty lešení od tesařských mistrů A. Hasila, V. Hodka a J. Boučka.

V květnu a červnu 1922 však byly předloženy opět nové rozpočty, a to jak od původních oferentů, tak i od oferentů nových (NA SPS). Mezi nimi se nacházela i oferta, kterou 27. května 1922 předložili akademický sochař Jaroslav Krepčík a „sochař kamene“ Bedřich Jančar. Jejich rozpočet zněl následovně: „Rozpočet na restauraci morového sloupu na Malostranském náměstí. Restaurování bude záležeti z pečlivého očištění olejových nátěrů, mechu a prachu. Veškeré trhliny, spáry a skuliny řádně vyčištěny od neodborných vysprávek a znovu zatmeleny umělým kamenem. Menší uražené části archit. částí budou doplněny umělým kamenem, větší pak vysazeny téhož druhu pískovcem dle dohody na místě. Povrch veškerých kamenných částí musí

býti po náležitém vyschnutí řádně napojen orig. Kesslerovými fluaty a počátek fluatování musí býti stavebnímu úřadu oznámen. Veškeré železné čepy, skoby, kruhy kol hlav světců nahradí se bronzovými. Zlacené části se vyčistí a opraví zlatem téže jakosti. 1. Restaurace patníků, schodů a kamenné dlažby kol sloupu s výměnou a opravou všech zvětralých a vyšlapaných kamenů a s řádným vyspárováním umělým kamenem. Do patníků nutno osadit scházející bronzová oka k upevnění ochranných řetězů kol balustrády – 2 700 Kč. 2. Restaurace balustrády a oprava všech otlučených hran a rohů umělým kamenem, dodání a osazení 6 nových kuželek. Větší otlučené neb zvětřelé části vysadí se pískovcem téhož druhu. Zatmelení všech spar po řádném vyčistění po cementových a [nečitelné 1 slovo] vysprávkách umělým kamenem – 7 460 Kč. 3. Očistění, případně i přebroušení a oživení všech mramorových desek na podstavci sloupu s opravou, případně i novým vyzlacením nápisů – 2 140 Kč. 4. Restaurace podstavce pod sochou P. Marie a sv. patronů s opravou lvích chrličů, s vybarvením nápisů do podstavce vysekaných, jinak se vším, jak na počátku uvedeno – 1 200 Kč. 5. Restaurace 6 andělů a 3 váz na balustrádě – 4 300 Kč. 6. Restaurace 6 figur na podstavci se vším, jak na počátku bylo uvedeno. Veškeré v ohni zlacené kovové ozdoby jako berly, glorioly, prapor atd. nutno pečlivě očistit a zlacení znovuzřídit, porouchané části opravit, případně v dohodě se stav. úřadem za nové z bronzu vyměnit – 7 000 Kč. 7. Restaurace podstavce pod sv. Trojicí a sloupu nad ní s nutnou výměnou železných čepů, skob atd. za bronzové, jinak se vším, jak na počátku bylo uvedeno – 2 700 Kč. 8. Restaurace sousoší sv. Trojice. Oprava všech kovových ozdob s případným novým zlacením v ohni. Kříž nutno řádně vyztužit, vyrovnat a upevnit. Boží oko na vrcholu, jež jest povětrností sešlé, bude nutno řádně opravit, doplnit tombakovým materiálem, v ohni znovu pozlatit bez zvláštní náhrady – 5 200 Kč. Celkový obnos za celou restauraci se všemi příplatky, daněmi, dozorem, se vším a za vše při velmi pečlivé práci činí – 32 700 Kč. [...] Práce v polož. 1, 2 a 3 uvedené musí býti provedeny oprávněným živnostníkem, buď mistrem kamenickým, neb sochařem v kameni, a stav. úřad vyhrazuje tyto práce případně i firmě jiné zadati.“ (AMP MHMP I. B 4/1–99)

V záznamu ve spisech SPÚ z 28. června 1922 (zapsal jej Luboš Jeřábek, ale podepsal i architekt Karel Hoffmann ze stavebního úřadu hlavního města Prahy; NA SPS) se o nových předložených ofertách píše: „Dostavil se arch. Hoffmann a předkládá k nahlédnutí offerty na opravy morového sloupu na Malostr. nám., offerty, které jsou: 1) Zmek a Želivský 28 000; 2) akad. sochař T. Paša [?] a Ducháček 29 000 Kč; 3) Jančar a Krepčík 32 000; 4) prof. Kraumann 35 800. [...] Naproti tomu ale upozorněno, že při poměrně nevelkých diferencích na opravu morového sloupu mohly by býti vzaty v úvahu poměrně nižší offerty zdatných odborníků akad. sochaře Krepčíka a Jančara, po případě zadány těmto práce společně s nejnižším offerentem akad. sochařem Zmekem.“

V dalším záznamu z 29. června 1922 (psal jej opět Luboš Jeřábek a podepsal i Jaroslav Krepčík) se pak uvádí: „Dostavil se z popudu arch. Hoffmanna akad. sochař Krepčík v zálež. opravy morové sochy na Malostr. nám. a prohlášeno, že bylo by vítáno, kdyby ve smyslu návrhu bylo docíleno dohody s nejlevnějším offerentem akad. sochařem Zmekem, neboť byla by tu záruka dobrého odborného provedení. Akad. s. Krepčík prohlásil ochotu tak učiniti a podal přiložené prohlášení.“

V tomto prohlášení akademického sochaře Jaroslava Krepčíka z 29. června 1922 se praví: „Podepsaný ku podnětu p. odb. rady Dr. Luboše Jeřábka, tlumočené p. arch. K. Hoffmannem, sděluje, že jest ochoten provést restaurační práci Malostranského morového sloupu společně s panem Fr. Zmekem, sochařem, za jím oferovaný obnos 28 000 kor. v případě, že jej Stát. památkový úřad ku provedení práce ústřední správní komisi města Prahy doporučí.“ Již 30. června SPÚ v dopise stavebnímu úřadu hlavního města Prahy toto řešení doporučil (NA SPS) a sochař Krepčík 1. července opět vyjádřil svůj souhlas (AMP MHMP I. B 4/1–99).

Dne 8. července 1922 ještě Václav Wagner pořídil záznam o posouzení ofert, v němž uváděl: „Poněvadž pan přednosta úřadu projevil přání vzít si do referátu záležitost morového sloupu na Malostr. náměstí, příkládám i spis předchozí, jenž nebyl vyřízen z tohoto důvodu: Mezi offertou soch. Krepčíka a ostatními je veliké rozpětí. Sochař Krepčík vidí na soše příliš málo práce, což je podezřelé zvláště potud, aby pak během práce ofertu nezvyšoval. Olejový nátěr vůbec na soše není. Ostatní offerenti podávají rozpočty celkem shodné, nejvýhodnější vlastně F. Kraumann. Bylo by však třeba pro tento a příští případy doporučit m. radě, aby technická oddělení vypracovávala vždy po dohodě se zd. úřadem sama program, neboť offerenti nevědí, nač vlastně oferovati. Soch. Krepčík slíbil dáti novou nabídku, až si sousoší lépe prohlédne.“ Luboš Jeřábek

Obr. 16. Jaroslav Bruner Dvořák, 1924: Pohled na část horního Malostranského náměstí (NPÚ GnŘ, fotoarchiv, sign. F 4755).

však 8. července 1922 k tomuto záznamu dopsal, že celá záležitost je po závazném prohlášení sochaře Krepčíka již vyřízena (NA SPS).

Dne 19. července 1922 pak magistrátní stavební úřad navrhl ústřední správní komisi hlavního města Prahy, „aby restaurace Morového sloupu byla zadána oferentu nejlevnějšímu p. soch. Fr. Zmekovi ve spolku s ak. soch. J. Krepčíkem za oferovaný obnos 28 000 K, práce tesařská p. J. Boučkovi za 4 850 K, takže by celkový náklad na restauraci činil 32 850 K.“ Stavební úřad také v tomto přípisu požadoval, „aby práce byla vzhledem k pokročilé letní sezóně co nejdříve zadána“, přičemž dodával: „Odklad restaurace přes zimu znamenal by zhoršení stavu sloupu a zvýšení nákladu na pozdější opravu. Kromě toho kovové Boží oko na vrcholu sloupu jest velmi chatrné a při víchru snadno by mohla některá jeho část spadnouti a ohroziti veřejnou bezpečnost.“ (AMP MHMP I. B 4/1–99)

Takovéto provedení opravy posléze 1. září 1922 schválila i užší správní komise (AMP MHMP I. Protokoly, inv. č. 482, fol. 211r) a 5. září bylo restaurování podle návrhu SPÚ zadáno akademickému sochaři Jaroslavu Krepčíkovi a Františku Zmekovi za 28 000 Kč a zřízení lešení Josefu Boučkovi za 4 850 Kč.

Před zahájením restaurování se ještě sešla patřičná komise, o níž Václav Wagner v interním záznamu z 10. září 1922 psal: „Byly znovu dány direktivy přítomnému ak. soch. Krepčíkovi, jenž práci má zadánu, bohužel jsou všechny direktivy stále udělované illusorní, pokud jsou svrchní partie sochy nepřístupny. Se strany podepsaného navrženo: 1) Doplniti uražené profily, ale nedoplňovati velikých detailů figurálních; tyto výjimkou jen tam, kde je ‚otevřená rána‘ v kameni. 2) Nevyzlacovati písma, nejvýše jen barevnou retuš vyplniti. 3) Sečkat pro pokročilou dobu s restaurací do jara. 4) Kuželky zábradlí (3) i toto zábradlí celé opravit ještě letos, jestliže se obává magistr. referent ztráty nákladu povoleného. Akceptováno, další bude nutno zjistiti s lešení.“ (NA SPS)

Ministerstvo školství a národní osvěty pak 29. října 1922 sdělilo pražské užší správní komisi, že na opravu sousoší povoluje uvolnit subvenci ve výši 14 000 Kč, načež v následujícím roce, 19. dubna 1923, konečně pražský stavební úřad SPÚ oznámil, že bylo započato s opravou sloupu akademickými sochaři Krepčíkem a Zmekem.

Krátce nato se konala prohlídka restaurované památky. V interním záznamu o této prohlídce, který sepsal snad 30. dubna 1923 Luboš Jeřábek, čteme: „Podepsaný prohlédl prováděné – a sice osobně ak. sochařem Krepčíkem – opravy na morovém sloupu a zjistil, že opravy prováděny jsou pečlivě. Sochy světců jsou poměrně ve velmi dobrém stavu. Defekty na nich, a to na podružných místech, vznikly jen všude tam, kde přišel kámen ve spojení se železem. Tak např. žerď praporce sv. Václava protažena kamenem (rukou) silnou ca 70 cm železnou úplně již roztrženou a zrezavělou tyčí, která vyvolala silnou trhlinu. Totéž jeví se na oblacích pod postavou Bohorodičky a na hadu na kovové kouli. Sochy [1 slovo nečitelné] sazí a kouře silně jsou zčernalé proti arch. součástem sloupu a ani pečlivým čištěním nedocíleno většího tónového sestejnění. Větší část sloupu byla bohužel při předešlých opravách hrubě oštokována. Rovněž nepodařilo se dosud vyčistiti skvrny po ptačím trusu vzdor silnému čištění i v mé přítomnosti. Ostatně provádění prací je uspokojivé.“ (NA SPS)

Dne 30. listopadu 1923 se konala kolaudace restaurované památky. V kolaudačním protokolu se uvádí, že na provedených pracích nebyly shledány žádné závady, pouze zástupci SPÚ a Památkového sboru hlavního města Prahy připojili toto prohlášení: „Dnešní prohlídkou na místě zjištěno, že oprava Morového sloupu na Malostranském nám. v Praze-III. provedena v celku způsobem zcela uspokojivým, a dlužno uvést jen některá přání: 1) Mramorové plochy (výplně) nutno pozorně vytmelit a tyto olejem mnohem intenzivněji než nyní napustiti, nikoliv proto, aby bylo docíleno původ. lesku, nýbrž hlavně proto, aby výplně tyto na delší dobu vhodně byly konzervovány a byly resistentnější proti vlivům povětrnosti. Po napuštění olejem bylo by radno plochy tyto už vzhledem k tmelení lehce přebrousiti a znovu olejem napustiti. 2) Nutno znovu a pronikavě vyčistiti malou nápisovou desku šedého mramoru na jižní straně Morového sloupu, která, jak zjištěno, nebyla dostatečně očištěna. 3) Sochy opět jeví poškození zásahem způsobené nezvedenou mládeží. Uražen zejména prst na jihozáp. straně a také některé sochy na severní straně jeví stopy úderu kamenem. Sem tam jest také psáno červenou hlinkou nebo snad olejovou barvou. Z důvodů, aby se tomu zabránilo pro budoucnost, je nutno požádati policejní ředitelství o zvýšený dozor. Zvláštní pozornost budíž v budoucnosti věnována putti na severozápad. straně, kde na kamenu se jeví značné stopy prokvétání, což svědčí o vnitřní vlhkosti a nežádoucích

chemických procesech uvnitř kamene. Morový sloup, který na své severní straně je komponován jako kašna a kašnou po dlouhá léta skutečně také byl, ztrácí na svém původu a na svém určení, není-li voda do nádrží napuštěná, a je tudíž nutno trvati na znovunapuštění kašen po jejich pečlivé izolaci cementovým-hydraulickým povlakem. Způsobem tím zabrání se také i stálému poškozování i znečišťování skupiny zpustlou mládeží, neboť je nesporně zjištěno očitými svědky, že právě tudy mládež vylézá a sochy poškozují. Zdobná barokní mříž na straně jižní místy značně zrezivělá, jakož i kovaná dvířka na téže straně nutno v ohni opáliti, miniem napustiti a znovu natřiti.“ (dva strojopisné průklepy viz NA SPS; AMP MHMP I. PS)

Obr. 17. Anonym, 30. léta 20. století: Celkový pohled na sloup (NPÚ GnŘ, fotoarchiv, sign. F 37465).

Po roce, dne 6. prosince 1924, se konala rekolaudace. V protokolu, jenž byl tehdy sepsán, se konstatuje bezvadnost provedených i dodatečně vyžádaných prací, navrhuje se proto jejich převzetí správou pražské obce, načež protokol pokračuje: „Zástupce Státního památkového úřadu prohlašuje: Vzhledem k příznivému výsledku předchozí kola dační komise, jakož i vzhledem k tomu, že k návrhu této provedeny byly, a to velmi uspokojivě, některé menší opravy komisí vyžádané, mezi jiným napuštění a vyleštění mramorových desk působením povětrnosti značně osleplých, bez obnovení zlacení nápisu na deskách, jakož provedena i důkladná oprava a napuštění kovaných mříží, není námitek proti schválení těchto prací a vyplacení přísluš-

ných obnosů percipientům.“ (dva strojopisné průklepy viz NA SPS; AMP MHMP I. B 4/1–99) Do roku 1924 je datován snímek z ateliéru Jaroslava Brunera Dvořáka (obr. 16) dokumentující sloup zřejmě po provedených opravách.

Dne 12. ledna 1925 pak městský stavební úřad, odbor 7, pořídil tento seznam vyplacených účtů za opravy: „1) Účet fy K. Bouček za postavení lešení k opravě sloupu [...] – Kč 4 850. 2) Účet fy Jar. Krepčík a Fr. Zmek za práci sochařskou [...] – Kč 28 000. 3) Účet fy J. Celler za opravu dvířek [...] – Kč 275. Celkem Kč: 33 125.“ (NA SPS)

Snad roku 1938 došlo k opravě kašny. Dne 18. září 1937 totiž pražští radní sdělovali Památkovému sboru: „Místní komise obce Pražské, konaná dne 28. července 1937, doporučila opravu kašny na Malostranském náměstí v Praze III. Poněvadž podle sdělení finančního odboru II/4 a kontrolního úřadu není úhrady na potřebnou částku 3 200 Kč v letošním rozpočtu, bude možno provést opravu kašny až počátkem roku 1938.“ Již 29. ledna 1938 pak pražská rada psala Památkovému sboru: „Rada hlavního města Prahy povolila usnesením ze dne 28. ledna 1938 na opravu kašny na Malostranském náměstí v Praze III částku 3 200 Kč. [...] Ukládám stavebnímu úřadu odbor 7, aby k opravě kašny zařídil vše potřebné.“ (obě citace AMP MHMP I. PS) O provedení této opravy kašny však zatím žádné zprávy nemáme. Stav sloupu ve 30. letech 20. století zachycuje nedatovaný snímek od neznámého autora (obr. 17).

Opravy a restaurování sloupu v letech 1945–1946

Další zprávy o malostranském sloupu máme až ze sklonku druhé světové války. Dne 31. března 1945 totiž Klub za Starou Prahu oznámil Památkovému úřadu,¹⁹ že „putto na jižní straně zábradlí statue Nejsv. Trojice v Praze III., Malostranské náměstí, má uražené ruce.“ (NA SPS, odtud i další citace níže) Památkový úřad nato 6. dubna 1945 zaslal akademickému sochaři a restaurátorovi Vasilu Petricovi objednávku, v níž ho žádal o předložení rozpočtu na doplnění této malé figury, přičemž dodával: „Jde o nejjednodušší zabezpečení, a to ve dvou alternativách: doplnění odpadlých rukou figury a) z přírodního kamene (tvrdší pískovec), b) z umělého kamene.“

Prof. Vasil Petrica (1900–?) poté 11. dubna 1945 poslal Památkovému úřadu tento rozpočet: „A) Restaurování sousoší sv. Trojice v Praze III., Malostranské nám. 1) Jižní strana dva andělíčky. Pravému schází obě ručičky a obě křídélka, levému chybí jedna ručička a jedno křídélko. 2) Západní strana. Jednomu andělíčku schází ručka. Tyto scházející části domodeluji do původního stavu a dle modelu vytešu do tvrdého pískovce. Mimo to porušená a poškozená místa, jakož i zvětralá, doplním umělým kamenem. Za tyto práce účtuji celkově K 30 000. Tuto práci bych také mohl celou provést umělým kamenem, ale na výši by to nemělo vlivu, takže by celkové práce také stála K 30 000. B) Restaurování zábradlí s 18ti kuželkami, s krycí římsovou deskou se spojovacími sloupy a s podstavci, s vázami a andělíčky s vázami a schodami vedoucími k zábradlí. Všechny tyto kusy jsem shledal zčásti poškozené, místy i značně, a navrhuji restauraci umělým kamenem. Za tyto práce účtuji celkově K 40 000.“

V Památkovém úřadu referoval 16. dubna 1945 o dalších jednáních v této záležitosti architekt a historik umění Viktor Kotrba (1906–1973). V jeho záznamu čteme: „Jednání byla zahájena se stavebním úřadem 7 (radní Brejcha) a bylo získáno ujištění, že bude ihned provedeno malé zabezpečení. Zdejší stranou byl už 26. III. 1945 restaurátor Böswart [Miroslav, 1893–? – pozn. autorů] vyzýván k podání nabídky. Dále bylo v jednáních s farním úřadem u sv. Mikuláše, p. administrátorem Zvěřinou, poukázáno na špatný stav. Jmenovaný proto při farních bohoslužbách upozornil církevní obec z kazatelny na nezbytnost dohledu na hrající si děti. Uražená ruka anděla byla uložena kostelníkem tohoto kostela.“

Příštího dne, 17. dubna 1945, Památkový úřad napsal Magistrátu hlavního města Prahy (dopis psal opět Viktor Kotrba): „Bylo by třeba naléhavě doporučit brzkou opravu malého poškození. Památkový úřad v Praze proto už vyzval odborného restaurátora Miroslava Böswarta, Praha, k předložení nezávazné nabídky tamnímu stavebnímu úřadu; další nabídka od akademického sochaře V. Petrici se v opise přikládá.“

Další jednání, nyní již o opravě většího rozsahu, pokračovala až po válce. Dne 2. července 1945 P. Josef Zvěřina (1913–1990), tehdy administrátor farního úřadu u sv. Mikuláše, později významný teolog a historik umění, požádal stavební odbor pražského magistrátu o „důkladnější restauraci sloupu Nejsv. Trojice“, k čemuž dodal: „Navrhuji, aby alespoň dolní díl sloupu, především zábradlí s ornamentální a figurální výzdobou, dále oltář a vodotrysk, byly dány do pořádku. Mimo to navrhuji, aby nevýrazný chodníček kolem sloupu byl odstraněn a nahrazen trávníkem. Konečně navrhuji, aby celé místo bylo vhodným způsobem oploceno, aby se zamezilo další poškození sloupu.“

Dne 4. července 1945 se konala komisionální prohlídka; v zápise z ní čteme: „Renovace sloupu jest v zájmu ochrany památek velmi naléhavá. Jest nutno provést tyto práce: 1) Opravu všech sochařských prvků, architektonických článků (říms, kuželek v balustrádě), dále umytí a vyčištění celého sloupu, jakož i konservování zvětralého pískovce. Chybějící části soch budou doplněny v kameni stejné struktury a barvy, jako jest okolní pískovec. Architektonické články budou provedeny umělým kamenem. 2) Vyrovnání ssedlé desky na severozápadní straně kašny, jakož i zatmelení uvolněných spar kašny a opravu dlažby kašny. 3) Opravu lucerny, odbornou opravu dvířek vedoucích do prostoru pro vodoměr, dodání a osazení nové kovové mřížky k balustrádě. Na tuto mřížku nutno z důvodů památkových provést nákres, který musí býti Státním památkovým úřadem předem schválen. 4) Vyzlacení zašlých nápisů, jakož i obnovení ostatního již zašlého zlacení. 5) Opravu vodovodu k chrlíčům vody do kašny. 6) Nutnou opravu schodů kolem celého sloupu. Na provedení potřebných prací nutno si opatřit nabídky od osvědčených odborných firem, na jejichž podkladě pak bude možno zjistiti alespoň přibližně potřebný náklad. [...] Nutno

19 Činnost Státního památkového úřadu (1918–1939) v letech okupace převzal Památkový úřad v Praze, s pobočkou v Brně. Záhy po válce pokračoval jako Státní památkový úřad v Praze (pro Čechy) a Státní památkový úřad v Brně (pro Moravu a Slezsko). Oba úřady byly ve věcech památkové péče podřízeny ministerstvu školství a osvěty.

zvláště podotknouti, že v kašně u sloupu je toho času naházena spousta starých cihel a rozmanitých odpadků, což působí velmi trapným dojmem. Snad by mohl stavební úřad odb. 10 hlavního města Prahy ve vlastní režii odpadky tyto odstraniti.“

Vasil Petrica předložil 18. července 1945 magistrátnímu hospodářskému referátu I C rozpočet, v němž uváděl: „Po důkladném společném prohlédnutí s p. Ing. Fidrou, referentem památkového úřadu, dne 16. července 1945 podávám na celou práci tento rozpočet: Svatá Trojice (holubička) – K 500. Dvě sochy plastické nadživotní velikosti (Bůh Otec a Syn) – K 9000. Osmnáct andělíčků (v oblacích) – K 300 – K 8100. Šest plastických soch nadživotní velikosti – K 27000. Šest větších andělíčků – K 22000. Dvě vázy – K 3000. Celá architektura na sousoší, pyramida – K 4000. Podstavec – K 9000. Kuželky spodní i vrchní, krycí deska – K 18000. Schody – K 3000. Veškerá sochařská práce, restaurování a konservování činí K 94600. Další odborná práce jest na sousoší zlacení. Jižní strana, mramorová deska, na ní vyryto 180 písmen, jejichž pozlacení činí: 1 písmeno – K 10 – K 1800. Na téže straně jest 78 písmen menších vyrytých na architektuře, jedno písmeno – K 5 – K 390. Dalších 92 písmen na téže straně, mramorová deska, jedno písmeno – K 5 – K 460. Západní strana 61 písmen na desce z mramoru – K 10 – K 610. Východní strana 52 písmen na desce z mramoru – K 10 – K 520. Zlacení dalších kovových částí na sousoší činí – K 8000. Úhrnem K 11780. Postup práce: Oprava spočívati bude kromě čistění v odborném osazení a upevnění částí kamene a nahrazení vadných částí kamene přirozeným stejného druhu s osazením na bronzové čepy. Zvětralá neb poškozená místa vyspravím umělým kamenem připraveným z příslušného materiálu. Celý povrch sousoší zabezpečím dokonale proti účinkům vody. Povrchové správký umělým kamenem zachovají přesně původní modelaci. Po opravách se povrch několikanásobně konservuje dokonalým napouštěním vápennou vodou. Kovové součásti po odstranění rzi a opravě opatří se nátěrem a zlacením podle původního vzoru.“

Dne 28. července 1945 předložil hospodářskému referátu další rozpočet Václav Pichl, závod štukatérský v Praze I, Konviktská ulice 10. V jeho rozpočtu se uvádí: „Očištění a omytí sousoší, balustrády, doplnění umělým kamenem, doplnění chybějících částí neb rozbitých pravým kamenem, pozlacení, zhotovení kovových dvířek dle předem schváleného nákresu a event. výměna některých kovových výzdob, které časem sešly, a instalatérské práce s přívodem vody: Omytí a očištění a doplnění menších částí umělým kamenem – K 19500, kamenické práce, t. j. výměna několika kuželek a části kladí – K 13700, pozlacení – K 13800, instalatérské práce – K 2500, zhotovení kovových mřížek a event. kovových věcí – K 4600, postavení štenýřového lešení – K 14350. Celkem – K 68450.“

Státní památkový úřad (SPÚ) psal 28. září 1945 stavebnímu úřadu, odboru 4: „K opravě uvedeného Morového sloupu Státní památkový úřad v Praze poznamenává, že by bylo žádoucí vykácet stromy těsně kolem stojící. Stromy zamáčejí cenné barokní sousoší a pohledově celý sloup zakrývají. Po ukončení oprav bylo by též velmi naléhavé vhodně upravit nejbližší okolí, neboť nynější prostranství, tvořící refuge dlážděné malou kostkou, se kol sousoší nehodí. Jiný druh dlažby neb zelená plocha trávníku rámovaná obrubníky by lépe vzhledově působila. Doporučuje se za tím účelem provést komisionální řízení na místě samém.“

Nato se ozval administrátor P. Josef Zvěřina, který 17. října 1945 SPÚ napsal tuto námitku: „Dovoluji si však prosbu, aby bylo ještě jednou podrobeno úvaze vykácení stromů. Domnívám se, že by stačilo porazit jen první dva. Další tvoří jakýsi barokní interieur a vhodné pozadí sloupu. Myslím, že by zmizelo určité kouzlo silhuetní, kdyby tato svěží skupina stromů zmizela a za sloupem zela neutěšená budova Fragnerova domu. Také srážková voda se stromů sloup sám nepoškozuje, protože až k němu stromy nesahají.“ SPÚ 23. listopadu 1945 na tento dopis farnímu úřadu u sv. Mikuláše odpověděl, že bere jeho námitky ve věci vykácení stromů kolem sloupu na vědomí, ale že konečné rozhodnutí podá až svolaná komise (NA SPS, odtud i předešlé citace výše).

Mezitím konečně usnesením z 9. listopadu 1945 zadala rada Ústředního národního výboru hlavního města Prahy renovaci trojičního sloupu firmě Václav Pichl, a to podle jejího rozpočtu z 28. července 1945. Ukázalo se však, že náklad na opravu bude nutno zvýšit, což stavební úřad 13. prosince 1945 odůvodnil takto: „Vlastní štukatérská a kamenická práce se v nákladu nezvyšuje. Zvýšení vzniklo tím, že kovové součásti pomníku byly z větší části oxidací zničeny, což bylo zjištěno při prohlídce z lešení a v zámečnické dílně. Některé z těchto detailů byly by se samy po čase utrhly a spadly. Proto bylo dohodnuto, nahraditi je novými. Jde o součásti zhotovené z bronze a mědi, k jejichž vykování a vytepání dodala materiál fa sama. V celku jde o uměleckou práci, kterou nelze srovnávat s normálními zámečnickými výrobky. Všechny

zničené kovové součásti musely se opatrně odmontovati, dopravit do dílny a tam podle nich byly vyrobeny nové. Tyto se dovážely zpět a znovu důkladně osazovaly. Tím vzniklo skutečně dokázané zvýšení rozsahu práce i dodávky materiálu dnes dosud vzácného. Dodáním nových kovových předmětů zvýšil se i rozsah práce pozlacovačské. Původní předpokládaná oprava stávajících kovových součástí změnila se ve zlacení úplně nových předmětů. Pozlacování muselo být provedeno na úhrnně větší ploše, při větší spotřebě zlatých folií i práce. Oprava celého pomníku jest již z 90 % hotova a můžeme prohlásiti, že práce byla provedena poctivě a svědomitě. Doporučujeme, aby ř. Václav Pichl bylo zvýšení o Kčs 20 000 přiznáno.“ Následujícího dne, tedy 14. prosince 1945, referent Památkového sboru tento návrh podpořil.

Toto doporučení bylo poté postoupeno technické komisi, která 8. ledna 1946 rovněž navrhla, aby původní zadávací částka byla zvýšena přibližně o 20 000 Kčs. Tento svůj návrh opatřila tímto podrobným odůvodněním: „Přehled provedené práce zámečnické. 1. Oprava Božího oka s dodáním 1 železného a 2 nových bronzových trojúhelníků s 8mi 3/8 šrouby. Letování a cínování. 2. Dodání silné bronzové vzpěry pod holubicí se zakotvením. 3. Dodání nových paprsků s letováním. 4. Dodání 2 nových ozdobných ukončení s novou bronzovou vzpěrou, šroubem a matkou. 5. Dodání nových hvězd u tří nimbů z mědi. 6. Dodání nového kruhu k řetězu a zavaření článků u malého kříže. 7. Oprava malého kříže: vyrovnání, natření vnitřku miniem, dodání nových 4 bronzových šroubů s matkami a letováním. 8. Oprava velkého kříže: vyrovnání, vnitřní miniový nátěr, snýtování prasklé partie, vnitřní vyztužení 2ma pasy a dodání nové vzpěry se šrouby. 9. Dodání nového trojúhelníkového nimbu s paprsky z mědi tepaného. 10. Dodání nové voluty k berli č. 1 tepané z mědi. 11. Dodání úplně nové berle č. 2 ze silné tombakové trubky s tepáním měděných volut. 12. Dodání nové korouhvičky z mědi. 13. Kování nového jablka. 14. Větší oprava jablíček s křížkem nad hlavami. 15. Dodání tepaných 12ti hvězd P. Marie s dodáním 4 nových bronzových šroubů na vzpěry. 16. Oprava dvířek do podstavce pomníku: dodání nového plechu na celou podkladní plochu, 2 závěsů, zámečku se zdířkou. Tepaná výzdoba byla v ohni omlazena, doplněna; vše natřeno miniem a přebarveno. Všechny uvedené kovové výzdoby bylo nutno opatrně odmontovati, dopravit do dílny, zde podle nich zhotoviti nové neb je důkladně opravit a hotové výrobky znovu osaditi na původní místo. Tento nutný pracovní postup vyžadoval zvětšení pracovní doby. Z toho je patrné, že na vyjmenovaných nově dodaných kovových součástech pomníku bylo nutno provésti zlacení úplně nové. Pro názor uvádíme rozdíl práce při zlacení na starých součástech a při zlacení nových částí. Při obnovení zlacení na starém kovu bylo nutno: 1. sejmuti všechny staré nátěry, 2. vyčistiti zachovalé partie, 3. provésti vyspravení zlacení, 4. hotovou práci přelakovati kopál. lakem. Při zlacení na novém kovu nutno: 1. celou plochu 2x napustiti fermeží, 2. po zaschnutí provésti mixtiolový podklad (drahý), 3. provésti zlacení (větší spotřeba folií), 4. hotovou práci přelakovati kopál. lakem. Z toho je patrné, že zlacení nových částí vyžaduje si jak větší spotřebu materiálu, tak více pracovního času. Materiál, měď, bronz, tombak, zink, cín a podkladové nátěry dodala firma sama. Těžko se opatroval i za vyšší ceny. [...] Zástupci Státního památkového úřadu, Památkového sboru hlav. města Prahy a stavebního úřadu odb. 7 prohlédli kovové výzdoby na místě i v dílně. Aby s dobrým svědomím vyplnili kladený jim úkol, zachrániti jedinečnou pražskou památku, rozhodli, aby zničené předměty byly nahrazeny novými. Zlacení kovových součástí pomníku je v rozpočtu uvedeno jednou paušální položkou bez rozpisu, protože nemohlo býti pouhým shlednutím z náměstí přesně odhadnuto, že většinu kovových výzdob bude nutno nahraditi zcela novými kopiemi. Vyrovnáváním, vyztužováním a nýtováním starých výzdob vznikly rovněž nové poškozené plochy, jež nutno také znovu přezlatit. [...] Návrh na zvýšení původní zadávací částky Kčs 68 450 o Kčs 20 000 se doporučuje ke schválení.“ Dne 17. ledna 1946 byl tento návrh schválen. (obě citace AMP MHMP I. B 4/1–99)

V březnu 1946 referát pro církevní umění Arcidiecézního pastoračního ústředí (tedy pod jinou hlavníčkou opět P. Josef Zvěřina) upozornil magistrátní stavební úřad na to, že „sloup není dosud chráněn před poškozením od skotačících dětí i nekulturních dospělých“, a navrhl, „aby kolem sloupu byl položen místo bezvýrazného chodníčku trávník a přístup znesnadněn zavěšením řetězů na okrajníky.“ (NA SPS, odtud i další citace níže) K této žádosti se 3. srpna 1946 vyjádřil SPÚ, jenž stavebnímu referátu magistrátu psal, že „není zásadních námitek proti zřízení ochranného zařízení k zamezení přístupu ku sloupu“, načež dodal: „Tuto otázku, jakož i event. úpravu trávníkovou, je nutno detailněji řešiti komisionálně na místě samém. Doporučuje se proto tamnímu staveb. referátu vypsati komisi, ku které budiž vyzván St. p. úř. v Praze.“ Komise zasedala 14. září 1946 a v interním záznamu z téhož dne se o ní praví: „K zamezení přístupu ku sloupu bylo doporučeno při komisi zříditi ochranné řetězy, tak jak tomu bylo původně.“ Nato 4. října 1946 jednala o celé záležitosti

rada Ústředního národního výboru hlavního města Prahy, která vyhověla žádosti arcidiecézního pastoračního ústředí a povolila, „aby byl znovu zavěšen řetěz na patnících, stojících kolem sloupu Nejsvětější Trojice v Praze III, Malostranské náměstí, jelikož závěsy jsou dosud zachovány.“ Zároveň se ovšem rada zásadně vyslovila proti jakékoliv trávnickové úpravě.

Další komise jednala 31. října 1946; v záznamu z ní čteme: „Komise znovu doporučila zříditi po obvodu ochranné řetězy. Trávník na malé ploše platí by se neuplatnil, jakož i vytvoření zákoutí se zelení nebylo by vhodným řešením pro prostor náměstí.“ (NA SPS, odtud i předešlé citace výše) O dalším postupu celé záležitosti již zprávy nemáme, ale snad tehdy bylo šest válcovitých patníků stojících kolem sloupu navzájem propojeno řetězy vzatými podle literatury z bývalého pomníku maršála Radeckého na dolním Malostranském náměstí (RYBAŘÍK 2012, 147).

Zhodnocení svědectví pramenů

Sloup byl poté během 2. poloviny 20. století a po roce 2000 samozřejmě restaurován ještě několikrát. K prvnímu z těchto restaurátorských zásahů došlo v letech 1965 a 1967 (tedy s roční přestávkou). Zatímco roku 1965 se tohoto restaurování účastnili restaurátoři Aloisie Viškovská-Altmanová, Josef Vitvar, Václav Hlavatý a Stanislav Hanzl, v druhé etapě, která proběhla roku 1967 a týkala se spodní části sousoší, na sloupu pracovali už jen Václav Hlavatý a Josef Vitvar, k nimž ještě přibyl Miroslav Vajchr. Velmi brzy nato, v letech 1971–1972, byl sloup restaurován znovu; nyní restaurátorský zásah provedli Václav Hlavatý, Miroslav Vajchr, Aloisie Viškovská-Altmanová a Josef Vitvar spolu s Petrem Hamplem, který restauroval zlacení. V letech 1975 a 1980–1983 další dílčí restaurátorské zásahy prováděla stále táž čtveřice restaurátorů, totiž Václav Hlavatý, Miroslav Vajchr, Aloisie Viškovská a Josef Vitvar. V roce 1975 se k nim připojil Mirko Prokop, který restauroval kovové části sloupu včetně řetězu. Roku 1978 Mirko Prokop restauroval už jen samotný řetěz, který poté v letech 1986 a 1988 znovu opravil Pavel Lutrýn. Sloup byl totiž v 70. a 80. letech 20. století poměrně často terčem vandalských činů. K rozsáhlému restaurátorskému zásahu došlo v letech 1991–1995 pod vedením restaurátorů Zdeňka Fučíka, Marcely Kačerové a Jiřího Kačera; tehdy byla vyměněna řada originálních prvků statue za kopie (originální prvky byly deponovány do sbírek Galerie hlavního města Prahy, která má sloup ve správě coby majetek města Prahy). Ve zhotovení kopií soch puttů a váz z balustrády se pokračovalo i v letech 1996–1997. V roce 2005 sloup opět restauroval restaurátor Josef Vitvar; současně s ním Ivan Čančara restauroval kovová vrátka. O všech těchto stručně výše zmíněných a dalších restaurátorských pracích na sloupu, počínajících rokem 1965, nás informují restaurátorské zprávy uchovávané jednak v archivu Galerie hlavního města Prahy, jednak v archivním fondu Českého fondu výtvarných umění, uloženém v Národním archivu v Praze i ve fondech Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Praze. Podrobné zpracování novodobé historie restaurátorských zásahů nicméně není předmětem tohoto příspěvku a bude předmětem dalšího bádání.

Tématem článku byly oproti tomu hůře dostupné informace z dokumentů pocházejících ještě z 18., 19. a 1. poloviny 20. století. Důraz byl kladen na publikování dokumentů zpřesňujících okolnosti vzniku sloupu a dále jeho oprav a restaurování. Na jejich základě je totiž možné vytvořit si určitou a v některých případech poměrně plastickou představu o tehdejších způsobu oprav, jejich přípravě, zadávání zakázek a průběhu prací.

Pozoruhodnou zmínkou z podrobně sledované opravy sloupu v roce 1869 Janem Krannerem je finanční dar bývalého císaře Ferdinanda I. Dobrotivého i jeho mladšího bratra, arcivévody Františka Karla, kteří podpořili obnovu částkou 250 zlatých, což představovalo cca šestinu tehdejšího celkového nákladu. O způsobu a technologiích oprav během 19. století se bohužel z dosud známých pramenů ani novinových článků nedozvíme nic konkrétního – kromě zmínek o provedených nátěrech povrchu kamene z roku 1886. Příznačné jsou též zmínky o častých poškozeních především spodní partie sloupu včetně balustrády a kašen zvláště „nezbednou mládeží“, které se objevují kontinuálně od počátku až do konce sledovaného období, tedy i ve 40. letech 20. století.

V roce 1897 opravoval sloup sochař Ludvík Wurzel, s jehož jménem je mj. spojena i oprava dalšího významného pražského sochařského barokního díla, sloupu se sochou Panny Marie Immaculaty z Hradčanského náměstí, kterou prováděl v roce 1895. Tento sochař a restaurátor měl poradní funkci a byl členem komise i u následující opravy, která se začala připravovat v roce 1908. Komise ustavená pro obnovu sloupu v tomto případě dávala již poměrně podrobná doporučení pro konkrétní průběh prací. Lze se tedy dozvědět, že v té době bylo akceptováno např.

Obr. 18. Praha 1-Malá Strana, Malostranské náměstí. Morový sloup Nejsvětější Trojice, 1713–1715. Detail jedné ze tří kašen připojených ke sloupu s chrlicem a nápisem. Je zřejmé, že památka potřebuje stálou péči (foto V. Kovařík, 2018).

šetné mytí povrchu kamene vodou, místy ovšem spolu s čištěním jemnými ocelovými kartáči. Obvyklé již bylo též nahrazování železných kotevnic a jiných prvků měděnými či bronzovými kvůli korozi. U kovových atributů a dalších prvků bylo vyžadováno zlacení v ohni. Důležitým doporučením bylo nedoplňování drobných defektů a respekt k přirozené barvě samotného povrchu kamene a patině, která neměla být poškozena. Podporováno bylo nahrazení větších chybějících částí architektury i sochařské výzdoby pomocí nového přírodního kamene, zato „umělé napodobení pískovce massou [tj. tmelem] jakoukoliv“ bylo „naprosto vyloučeno“. Obvyklé již bylo podání alespoň tří nabídek od různých sochařů v tzv. ofertním řízení, v němž měl výše zmíněný Ludvík Wurzel poměrně značné slovo, které využil doporučením Bedřicha Jančara „co mladého a dovedného sochaře“, který zakázku posléze dostal.

Rozsáhlá oprava započatá v roce 1923 byla vyvolána nejprve zprávou přednosty tehdejšího Státního památkového úřadu Luboše Jeřábka o špatném stavu sloupu v roce 1921. Ještě téhož roku koncipoval stručný návrh prací s rozpočtem sochař Jaroslav Krepčík. Na jeho základě bylo zažádáno o subvenci na opravu, ke které se ovšem kriticky vyjádřil výše zmíněný SPÚ, kde věc dostal k vyřízení Václav Wagner. Ten upozornil na to, že v případě takovýchto akcí je obvyklé předložení minimálně tří nabídek různých sochařů, dále na to, že Krepčíkův rozpočet je málo podrobný, v některých bodech sporný, a v neposlední řadě na to, že je přiložen další rozpočet na stavbu lešení předražený. Dodatečně byly proto podány další rozpočty prací od jiných sochařů včetně nového rozpočtu J. Krepčíka, který se spojil pro ten účel s výše zmíněným sochařem B. Jančarem, který opravoval sloup minule.

Do poměrně komplikované situace se vložil následujícího roku přednosta úřadu L. Jeřábek, který doporučil stejně jako zřejmě v roce 1921 J. Krepčíka a dohodl zřejmě ne zcela standardně jeho domluvu se sochařem Františkem Zmekem, který předložil nejlevnější nabídku. V této souvislosti je třeba upozornit na snad určitý nesoulad v rámci SPÚ, čemuž nasvědčuje poznámka V. Wagnera v předmětném spise SPÚ, v němž sám zaznamenal posouzení ofert. Ve spise totiž mj. Wagner uvedl, že si nakonec agendu restaurování sloupu vzal posléze na starost přímo sám přednosta Jeřábek.

Tehdejší rozpočty byly poměrně podrobně rozepsány včetně popisu plánovaných prací. Za pozornost stojí navrhovaná konsolidace povrchu kamene fluátováním, konkrétně tzv. Kesslerovými fluáty, k níž jistě došlo v roce 1923, kdy byl sloup skutečně opraven. Zajímavé též bylo konání tzv. rekolaudace, ke které došlo o rok později. Při ní bylo konstatováno, že provedené práce jsou bez vady po delším časovém období, a bylo ověřeno, že byly uskutečněny práce dodatečně vyžádané při převzetí díla v roce 1923. Teprve poté mohlo dojít k vyplacení zbylých finančních prostředků zhotovitelům.

Obširně je dokumentován i opravný zásah v letech 1945–1946, který provedla štukatérská firma Václava Pichla a při němž došlo k razantní výměně mnoha kovových prvků sloupu včetně jeho výzdoby a atributů (např. nové prvky Božího oka, nové bronzové vzpěry mnoha prvků, nové hvězdy, nimby, části berel či celá berla, nové hvězdy Panny Marie, korouhev sv. Václava apod.). Všechny výše uvedené informace, které je možné excerpovat z dochovaných pramenů i literatury, jsou podstatné jak pro dějiny konkrétní památky i jejích oprav a restaurování, ale i pro přípravu nových restaurátorských zásahů (obr. 18). Po zobecnění je však lze též dobře použít jako materiál pro další kapitoly dějin restaurování v českých zemích.

PRAMENY

- AMP MHMP I. 518/7 — Archiv hlavního města Prahy, fond Magistrát hlavního města Prahy I., Referát IV, popisní, Soupis pražského obyvatelstva 1830–1910 (1920), Cizí příslušníci, kart. 518, č. 7, Kranner Johann (1835).
- AMP MHMP I. B 4/1–99 — Archiv hlavního města Prahy, fond Magistrát hlavního města Prahy I., referát I. C, písemnosti ke sloupu Nejsvětější Trojice na Malé Straně; Václav Vojtíšek, dějiny malostranského sloupu z r. 1921, rkp., sign. B 4/1–99, kart. 120.
- AMP MHMP I. B 25 — Archiv hlavního města Prahy, fond Magistrát hlavního města Prahy I., hlavní spisovna, oddělení B, manipulace 1901–1910, spisy o opravách malostranského trojičního sloupu, sign. B 25, kart. 1664, neuspořádáno.
- AMP MHMP I. B 42/13 — Archiv hlavního města Prahy, fond Magistrát hlavního města Prahy I., hlavní spisovna, oddělení B, manipulace 1871–1880, spisy o opravách malostranského trojičního sloupu, sign. B 42/13, neuspořádáno.
- AMP MHMP I. Protokoly — Archiv hlavního města Prahy, fond Magistrát hlavního města Prahy I., protokoly sborů městské správy, Protokoly schůzí rady městské 1860 červenec–prosinec, inv. č. 76; Protokoly schůzí rady městské 1867 říjen–prosinec inv. č. 96; Protokoly schůzí rady městské 1868 říjen–prosinec inv. č. 100; Protokoly schůzí rady městské 1869 duben–červen, inv. č. 102; Protokoly schůzí rady městské 1869 červenec–září, inv. č. 103; Protokoly schůzí užší správní komise 1922 červenec–září, inv. č. 482.
- AMP MHMP I. PS — Archiv hlavního města Prahy, fond Magistrát hlavního města Prahy I., Památkový sbor hlavního města Prahy, spisy o opravách malostranského trojičního sloupu, inv. č. 13, kart. 12.
- AMP Sbíрка matrik — Archiv hlavního města Prahy, Sbíрка matrik – katolické, vnitřní obvody, Praha IV – Hradčany, kostel sv. Víta, matrika narozených (1869–1892), sign. VÍ T N 12; Praha I – Staré Město, kostel sv. Františka, matrika narozených (1868–1877), sign. FR N 15.
- AMP Sbíрка rukopisů 904 — Archiv hlavního města Prahy, Sbíрка rukopisů, Kniha dekretů (Manv[...]; [...]) Decret: 18), 1713–1715, sign. 904.
- AMP Sbíрка rukopisů 1627 — Archiv hlavního města Prahy, Sbíрка rukopisů, Kniha nařízení (Liber Decreto Senatus Min: Urb: Prag:), 1710–1720, sign. 1627.
- NA ČK — Národní archiv, Praha, fond Česká komora, pozvání české komory malostranským magistrátem na slavnost sv. Václava, inv. č. 13 141, sign. 1713/IX/c/14, kart. 68.
- NA SČM — Národní archiv, Praha, fond Staré české místodržitelství, pozvání místodržících malostranským magistrátem na slavnost sv. Václava, inv. č. 17 403, sign. 1713/IX/b/3, kart. 82.
- NA SPS — Národní archiv, Praha, fond Státní památková správa, Praha III., pom.–Ž, spisy o opravách malostranského trojičního sloupu, inv. č. 229, sign. 30 Místa, kart. 457, bez paginace.
- SOA Praha — Státní oblastní archiv v Praze, fond Matriky, sig. Družec 2, 1699–1714.

LITERATURA

- sine 1869a — sine: Local- und Provinzialchronik : Renovirung. Bohemia 42, 1869/138, 11. 6. 1869, 1942.
- sine 1869b — sine: Zprávy z Prahy a z venkova : Socha Nejsv. Trojice. Pražský denník 4, 1869/160, 12. 6. 1869, bez paginace [2].
- sine 1869c — sine: Local- und Provinzialchronik : Zur Restaurirung der St. Dreifaltigkeits-Statue. Bohemia 42, (Abendblatt zu Nr. der Bohemia) 1869/146, 21. 6. 1869, 2065.
- sine 1869d — sine: Tageschronik : Zur Restaurirung der St. Dreifaltigkeitsstatue. Politik 8, 1869/169, 21. 6. 1869, bez paginace [2].
- sine 1869e — sine: Zprávy z Prahy a z venkova : Cís. dar. Pražský denník 4, 1869/169, 21. 6. 1869, bez paginace [1].
- sine 1869f — sine: Prager und Provinzialnachrichten : Die Dreifaltigkeitsstatue. Prager Abendblatt 3, 1869/218, 15. 9. 1869, bez paginace [3].

- sine* 1869g — *sine*: Zprávy z Prahy a z venkova : Obnovení sochy. Pražský denník 4, 1869/255, 15. 9. 1869, bez paginace [3].
- sine* 1869h — *sine*: Zprávy z Prahy a z venkova : Socha nejsv. Trojice. Pražský denník 4, 1869/283, 13. 10. 1869, bez paginace [2–3].
- sine* 1869i — *sine* (R.): Kronika : Z Prahy. Blahověst 19, 1869/29, 15. 10. 1869, 462–463.
- sine* 1869j — *sine*: Tageschronik : Die Statue zu Ehren der allerheil. Dreieinigkeit. Politik 8, 1869/287, 17. 10. 1869, bez paginace [4].
- sine* 1869k — *sine*: Socha nejsv. Trojice na Malé Straně. Pražský denník 4, 1869/287, 17. 10. 1869, bez paginace [4–5].
- sine* 1869l — *sine*: Tageschronik : Einweihungsfeier. Politik 8, 1869/288, 18. 10. 1869, bez paginace [2].
- sine* 1869m — *sine*: Zprávy z Prahy a z venkova : Slavnost posvěcení. Pražský denník 4, 1869/288, 18. 10. 1869, bez paginace [2].
- sine* 1896–1897 — *sine*: Rada městská (Schůze dne 4. prosince 1896) : Na opravu sochy sv. Trojice. Věstník obecní král. hlavního města Prahy 3, 1896–1897/14, 18. 1. 1897, 169.
- sine* 1897a — *sine*: Denní zprávy : Z městské rady pražské. Národní listy 37, 1897/169, 20. 6. 1897, 2.
- sine* 1897b — *sine*: Upravení malostranského náměstí. Národní politika 15, 1897/169, 20. 6. 1897, bez paginace [4–5].
- sine* 1897c — *sine*: Tageschronik : Die Restaurierung der Sct. Trinitas-Statuengruppe. Politik 36, 1897/169, 20. 6. 1897, 6.
- sine* 1897d — *sine*: Vom Tage : Vom Prager Stadtrathe. Prager Tagblatt 21, 1897/170, 20. 6. 1897, 5.
- sine* 1897–1898a — *sine*: Sbor obecních starších (Schůze dne 25. ledna 1897) : Kultus, vědy a umění. Věstník obecní král. hlavního města Prahy 4, 1897–1898/1–2, 31. 3. 1897, 10.
- sine* 1897–1898b — *sine*: Rada městská (Schůze dne 11. června 1897) : Oprava sousoší Nejsv. Trojice. Věstník obecní král. hlavního města Prahy 4, 1897–1898/6, 15. 7. 1897, 63.
- sine* 1910a — *sine*: Z městské rady král. hlav. města Prahy. Národní politika 28, 1910/8, 8. 1. 1910, 4–5.
- sine* 1910b — *sine*: Kronika. Za starou Prahu : Věstník Klubu Za starou Prahu 1, 1910/1, 8.
- sine* 1913 — *sine*: inzerát firmy „BEDŘICH JANČAR malířské atelier“. Umělecký měsíčník 2, 1913/9, [4].
- ADAMCOVÁ 2017 — Kateřina ADAMCOVÁ: Trojiční sloup na Malostranském náměstí. In: ADAMCOVÁ/ZAHRADNÍK 2017, 54–62.
- ADAMCOVÁ/ZAHRADNÍK 2017 — Kateřina ADAMCOVÁ / Pavel ZAHRADNÍK: Mariánský sloup na Hradčanském náměstí – The Marian Column on Hradčany Square. Praha 2017.
- BLAŽÍČEK 1958 — Oldřich J. BLAŽÍČEK: Sochařství baroku v Čechách : Plastika 17. a 18. věku – Die Barockplastik in Böhmen. Praha 1958.
- ČCH 1924–1925 — ČCH: O pražských morových sloupech. Naše Praha 1, 1924–1925/10, 20. 6. 1925, 152–154.
- DLABACZ 1815 — Gottfried Johann DLABACZ: Allgemeines historisches Künstler-Lexikon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schlesien. Bd. 1 (A–H). Prag 1815.
- EKERT 1883 — František EKERT: Morový sloup Nejsv. Trojice a sv. patronů českých na Malostranském náměstí. In: František Ekert, Posvátná místa král. hl. města Prahy : Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v hlavním městě království Českého I. : Posvátná místa na Hradčanech, Malé straně a Starém městě. Praha 1883, 211–212.
- EKERT 1884 — František EKERT: Náboženské pomníky a památníky na veřejných prostranstvích Pražských a předměstských [3. část]. Method 10, 1884/7, 30. 7. 1884, 78–80.
- HAMMERSCHMID 1723 — Joannes Florianus HAMMERSCHMID: Colossus SS. Trinitatis Micro-Pragae, in Foro Italico ante Domum Professam ex voto erectus. In: J. F. Hammerschmid, Prodomus Glorae Praegenae, Continens Urbium Praegenarum Fundationes [...]. Vetro-Pragae 1723, 439–443.
- HERAIN 1902 — Jan HERAIN: Stará Praha : 100 akvarelů Václava Jansy. Praha 1902.
- HERAIN 1904 — Jan HERAIN: Pražské fontány VI. : Morový sloup spojený s kašnou na horním Malostranském náměstí v Praze. Architektonický obzor 3, 1904/12, 7. 12. 1904, 48.
- HEROLD/HERAIN 1896 — Edvard HEROLD / Jan HERAIN: Malá Strana I. Praha 1896.
- HOŘÁK 2019 — Martin HOŘÁK: Barokní sochařská dílna Ondřeje Filipa a Jana Antonína Quitainerových. Disertační práce, Praha 2019. Uloženo: Ústav pro dějiny umění FF Univerzity Karlovy.
- KREJČÍ 1979 — Milan KREJČÍ: Pražské sochy a pomníky. Praha 1979.
- OCHOTNÝ 1969 online — František OCHOTNÝ: Kačice, socha sv. biskupa. Evidenční list kulturní památky – původní. Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody Středočeského kraje v Praze 1969. Dostupné na <https://iispp.npu.cz/mis_public/documentDetail.htm?id=948847> [vid. 2021-10-17].
- OPIZ 1787 — Johann Ferdinand OPIZ: Vollständige Beschreibung der königlichen Haupt- und Residenzstadt Prag, von den ältesten bis auf die jetzigen Zeiten. Erster Theil. Prag–Wien 1787.
- REDEL [1728] — Carl Adolph REDEL: Von der aufgerichteten Säulen der allerheiligsten Dreyfaltigkeit auf den Wallischen Platz vor dem Profess-Haus. In: C. A. Redel, Das Sehens-würdige Prag : Worinnen Alle sehens- merck- und Wunderwürdige Begebenheiten, Denckmahle und Antiquitäten, auch andere Haupt-Merckwürdigkeiten, den Ursprung, Veränderung und heutigen Zustand der Präger-Städte [...]. Nürnberg–Prag s. d. (cca 1728)², 41–42.

- RYBAŘÍK 2012 — Václav RYBAŘÍK: Pražské mariánské, svatotrojiční a ostatní světecké sloupy – Die Prager Marien-, Dreifaltigkeits- und andere Heiligensäulen. Staletá Praha 28, 2012/1, 142–151.
- RYBAŘÍK 2014 — Václav RYBAŘÍK: Pražské morové sloupy a jejich nápisy – Prague plague poles and their inscriptions. Epigraphica et Sepulcralia 5, 2014, 375–389.
- RYBAŘÍK 2018 — Václav RYBAŘÍK: Pražské sochy, pomníky a jiné kamenné památky : Minulost a současnost pražských kamenných soch, pomníků, sloupů, božích muk, obelisků, kandelábrů, kašen a fontán – Prague's statues, monuments and other memorable objects. Praha 2018.
- SCHALLER 1795 — Jaroslav SCHALLER: Beschreibung der königl. Haupt- und Residenzstadt Prag : 2. Die Kleinseite, oder das III. Hauptviertel der Stadt Prag. Prag 1795.
- TEIGE/HERAIN 1908 — Josef TEIGE / Jan HERAIN: Staroměstský rynek v Praze. Díl I. Praha 1908.
- VANČURA/VLČEK 1999 — Václav VANČURA / Pavel VLČEK: Morový sloup Nejsv. Trojice. In: Pavel Vlček (ed.) et al., Umělecké památky Prahy : Malá Strana. Praha 1999, 624.
- VLČEK 2004 — Pavel VLČEK (ed.): Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách. Praha 2004.
- VLČEK 2012 — Pavel VLČEK (ed.) ET AL.: Umělecké památky Prahy : Velká Praha (A–L). Praha 2012.
- ZAHRADNÍK 2017 — Pavel ZAHRADNÍK: Dějiny vzniku sloupu z pohledu výpovědi písemných pramenů. In: ADAMCOVÁ/ZAHRADNÍK 2017, 75–88.

ZUSAMMENFASSUNG

DIE SÄULE DER ALLERHEILIGSTEN DREIFALTIGKEIT AUF DEM KLEINSEITNER RING IN PRAG, IHRE ENTSTEHUNG UND RENOVIERUNGEN SEIT DER 2. HÄLFTE DES 18. BIS MITTE DES 20. JAHRHUNDERTS

Diese auf Grund des Studiums der Archivdokumente sowie der älteren Literatur samt Ausnutzung der historischen Zeitungsartikel entstandene Quellenmaterialie beschreibt gründlich die Umstände der Entstehung der Säule und widmet sich vor allem den zeitgemäßen Informationen von ihren verhältnismäßig häufigen Renovierungen und restauratorischen Eingriffen seit dem 18. bis in das 20. Jahrhundert. Diese bislang außer Augenmerk stehende und nicht zu viel bekannte Geschichte stellt einen aufschlussreichen Beleg der Zeitpraxis sowohl des Betrachtens über diese bildhauerischen Monumente als auch der praktischen Pflege von ihnen dar. Sie ermöglicht zugleich die handwerklichen Arbeitsvorgänge der Bildhauer, Steinmetze und Restauratoren sowie das alltägliche Fungieren der Staats- und Gemeindebehörden, den Hintergrund der Offerten und der Wahl der Auftragnehmer im Laufe des 19. und der 1. Hälfte des 20. Jahrhunderts kennenzulernen. Der Text betont das Veröffentlichen der authentischen Belege zum Präzisieren der Umstände der Entstehung der Säule und ferner ihrer Renovierungen und Restaurierung. Das Augenmerk wird vor allem den nachfolgenden Materialergänzungen der Säule aus dem Jahr 1772 und den größeren Reparaturen der Jahre 1869, 1897, 1910, 1923–1924 und 1945–1946 gewidmet.

Im Jahre 1897 restaurierte der Bildhauer Ludvík Wurzel die Säule. Dieser Bildhauer und Restaurator hatte die Beratungsfunktion ausgeübt, und war auch bei der nachfolgenden, seit 1908 vorbereiteten und vom Bildhauer Bedřich Jančar durchgeführten Restaurierung als Kommissionsmitglied tätig. Die zur Erneuerung der Säule ernannte Kommission ergab schon in diesem Fall verhältnismäßig ausführliche Empfehlungen zum konkreten Arbeitsvorgang. Man kann somit erfahren, dass in jener Zeit schon z. B. das schonende Waschen der Steinoberfläche mit Wasser, lokal mithilfe der feinen Stahlbürsten akzeptiert wurde. Auch das Ersetzen der eisernen Anker- und weiteren Elemente durch Kupfer oder Bronze der Korrosion wegen war damals schon üblich. Bei den Metallattributen und weiteren Gliedern erforderte man das Feuervergolden. Wichtige Empfehlungen enthielten Verzicht auf Ergänzung kleiner Defekte, Respekt zur Naturfarbe der Steinoberfläche und der Patine, die hat nicht beschädigt sein sollen. Man förderte Ersetzung größerer fehlender Architekturteile und der Bildausschmückung mittels neuen Natursteins, während die „künstliche Nachahmung des Sandsteins durch irgendwelche Masse (d. H. durch Kittmasse) entschieden ausgeschlossen“ war. Es waren mindestens drei Angebote verschiedener Bildhauer in der Offerte gewöhnlich.

Die 1923 angefangene Restaurierung wurde durch den im Jahre 1921 festgestellten schlechten Zustand hervorgerufen. Noch in dem Jahre Jaroslav Krepčík konzipierte seinen kurzgefassten Arbeitsplan mit Überschlagn, weitere Überschlagn anderer Bildhauer folgten.

Die damaligen Überschlagn waren verhältnismäßig gründlich spezifiziert samt Beschreibung der geplanten Arbeiten. Bemerkenswert ist die vorgeschlagene und bestimmt später durchgeführte Konsolidierung der Steinoberfläche durch Fluatierung, konkret mit den sog. Kessler-Fluaten. Die Restaurierung führte schließlich der erwähnte J. Krepčík zusammen mit dem Bildhauer František Zmek durch.

Auch der Renovierungseingriff aus den Jahren 1945–1946 durch die Stuckateurfirma Václav Pichl ist ausführlich dokumentiert. Bei diesem Eingriff wurden mehrere Metallglieder der Säule samt ihrer Ausschmückung und Attributen rasant ausgewechselt (z. B. neue Teile des Augen Gottes, neue Bronzestrebene mehrerer Glieder, neue Sterne, Nimbusse, Stabteile oder ganze Stäbe, neue Sterne Mariens, die Fahne des hl. Wenzels usw.).

Alle oben angeführten Informationen, die sich aus den erhaltenen Quellen exzerpieren lassen, sind sowohl für die Geschichte des konkreten Denkmals, seiner Renovierungen und Restaurierungen, als auch für die Vorbereitung neuer restauratorischer Eingriffe von wesentlicher Bedeutung. Nach ihrem Verallgemeinern lassen sie sich auch als gutes Material für das weitere Kapitel der Geschichte des Restaurierens in den böhmischen Ländern ausnutzen.

Abb. 1. Prag 1-Kleinseite, Kleinseitner Ring. Pestsäule der Allerheiligsten Dreifaltigkeit, 1713–1715 (Foto P. Havlík, 2021).

Abb. 2. Prag 1-Kleinseite, Kleinseitner Ring. Pestsäule der Allerheiligsten Dreifaltigkeit, 1713–1715. Mittlere Partie der Säule mit den Hauptfiguren des Gottvaters, Jesus Christus, fünf Landespatronen (Originale aus feinkörnigem Sandstein), Immaculata (Kopie aus dem Hořitzer Sandstein). (Foto V. Kovařík, 2018.)

Abb. 3. Prag 1-Kleinseite, Kleinseitner Ring. Pestsäule der Allerheiligsten Dreifaltigkeit, 1713–1715: **A** – Immaculata, Kopie 1996 aufgestellt, inmitten der Landesheiligen; **B** – Hl. Wenzel; **C** – Hl. Ludmila; **D** – Hl. Adalbert; **E** – Hl. Prokop; **F** – Hl. Johannes Nepomuk (Foto V. Kovařík, 2018).

Abb. 4. Prag 1-Kleinseite, Kleinseitner Ring. Pestsäule der Allerheiligsten Dreifaltigkeit, 1713–1715: **A** – Vergoldetes metallenes Gottesauge auf der Spitze des Obeliskens (sammt dem dreieckigen Sockel Kopie aus dem Barzdorfer Sandstein mit Ausfüllungen aus dem Sliwenetzer Marmor aus dem Jahr 1991); **B** – zwei von sechs Putti (Kopien aus dem Hořitzer Sandstein, 1996–1997) auf der Balustrade; **C** – Marmorplatte des Obeliskens mit Inschrift zur Einweihung der Säule der Allerheiligsten Dreifaltigkeit unter Schutz Kaiser Karls VI.; **D** – Gottvater und Christus mit Kreuz auf den Wolken mit Engelköpfen (Kopien aus dem Sandstein aus Votuz, 1996–1997), darüber die Taube des Heiligen Geistes (Kopie 1996–1997). (Fotos A–C: V. Kovařík, 2018; Foto D: K. Hubrtová Houšková, 2008.)

Abb. 5. Franz Neureutter nach Zeichnung von Johann Jakob Stevens v. Steinfels, 1715: Idealansicht der Pestsäule der Allerheiligsten Dreifaltigkeit nach ihrer Entstehung. Kupferstich (Museum der Hauptstadt Prag, Best.-Nr. H 045 081).

Abb. 6. Martin Tyroff nach Zeichnung von Johann Joseph Dietzler, 1743: Krönungszug Maria Theresias am Welschen (oberen Kleinseitner) Ring. Kupferstich, 340 × 586 mm (Archiv der Hauptstadt Prag, Grafiksammlung, Veduten, Sign. G 3628 a).

Abb. 7. Kaspar Pluth nach Zeichnung von Philipp und Franz Heger, 1794: Welscher (oberer Kleinseitner) Ring. Kolorierte Radierung, 368 × 602 mm (Archiv der Hauptstadt Prag, Grafiksammlung, Veduten, Sign. G 138 b).

Abb. 8. Christoph Kummet nach Zeichnung von Vincenc Morstadt, 1835: Welscher (oberer Kleinseitner) Ring. Vorgeätzter Stahlstich, mit Gouache koloriert, 125 × 185 mm (Archiv der Hauptstadt Prag, Grafiksammlung, Veduten, Sign. G 446).

Abb. 9. Heinrich Eckert, gegen 1880: Die Pestsäule der Allerheiligsten Dreifaltigkeit auf dem (oberen) Kleinseitner Ring (Archiv der Hauptstadt Prag, Fotosammlung, Sign. VI 34/21).

Abb. 10. Alois Klíma, 1907: Oberer Kleinseitner Ring, Ansicht von Norden mit der Rückseite der Pestsäule der Allerheiligsten Dreifaltigkeit (Archiv der Hauptstadt Prag, Fotosammlung, Sign. VI 8/36).

Abb. 11. Oskar Pollak, gegen 1910: Kleinseitner Ring mit der Säule (NPÚ GnŘ [Nationalinstitut für Denkmalpflege, Generaldirektion], Fotoarchiv, Sign. F 18609).

Abb. 12. Oskar Pollak, gegen 1910: Detail der mittleren Partie der Vorderseite der Säule (NPÚ GnŘ, Fotoarchiv, Sign. F 18611).

Abb. 13. Atelier Eckert, 1913: Oberer Kleinseitner Ring, Teilansicht mit der Pestsäule der Allerheiligsten Dreifaltigkeit (Archiv der Hauptstadt Prag, Fotosammlung, Sign. XII 410).

Abb. 14. Jaksch, o. J., 2. Jahrzehnt des 20. Jahrhunderts: Detail der unteren Partie der Vorderseite der Säule (NPÚ GnŘ, Fotoarchiv, Sign. N 10314).

Abb. 15. Anonymer Fotograf, o. J., 2. Jahrzehnt des 20. Jahrhunderts: Detail der bildnerischen Ausschmückung der Säule (NPÚ GnŘ, Fotoarchiv, Sign. F 19553).

Abb. 16. Jaroslav Bruner Dvořák, 1924: Oberer Kleinseitner Ring, Teilansicht (NPÚ GnŘ, Fotoarchiv, Sign. F 4755).

Abb. 17. Anonymer Fotograf, 1930er Jahre: Gesamtansicht der Säule (NPÚ GnŘ, Fotoarchiv, Sign. F 37465).

Abb. 18. Prag 1-Kleinseite, Kleinseitner Ring. Pestsäule der Allerheiligsten Dreifaltigkeit, 1713–1715. Detail eines der drei Wasserkasten an der Säule mit Wasserspeier und Inschrift. Es ist offenbar, dass das Denkmal stetiger Pflege bedarf (Foto V. Kovařík, 2018).

Übersetzung von Jindřich Noll

*Príspevok vznikl v rámci Institucionální podpory na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace (DKRVO), financované Ministerstvem kultury, jako výstup výzkumného cíle **Tematické průzkumy památek** (99 H 3010 110).*

PhDr. Viktor KOVAŘÍK, historik umění, kovarik.viktor@npu.cz
Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, Prešovská 7/171, CZ-306 37 Plzeň

PhDr. Pavel ZAHRAVNÍK, historik, zahradnik-pavel@o2active.cz
Národní památkový ústav, generální ředitelství, Valdštejnské náměstí 162/3, CZ-118 01 Praha 1-Malá Strana